

**MÅRSLET...
HER HVOR VI BOR**

**Fiskerkonen Frederikke
og andre fortællinger
fra Mårslet sogn**

Mårslet Sogns Lokal

Redigering: Hans Møllerhistoriske Forening

Fiskerkonen Frederikke og andre fortællinger fra Mårslet sogn

Udgivet 2006

Fiskerhuset ved Moesgård strand

Af Hans Møller

”Fiskerhuset ved Moesgård strand ejes af herregården Moesgård, der ved en ansat fisker tidligere har drevet fiskeri i havet og i Giber å lige så længe, herregården var et landbrug.

I 1805 leverede stedets fisker over 1300 ørreder, 12 lispund ål, 2- 3000 flyndere foruden hvillinger, makrel og hummere til herregården. Fiskeren var dengang fæster under Moesgård og bosat ved Fiskerhage ved kysten syd for det nuværende Fiskerhus.

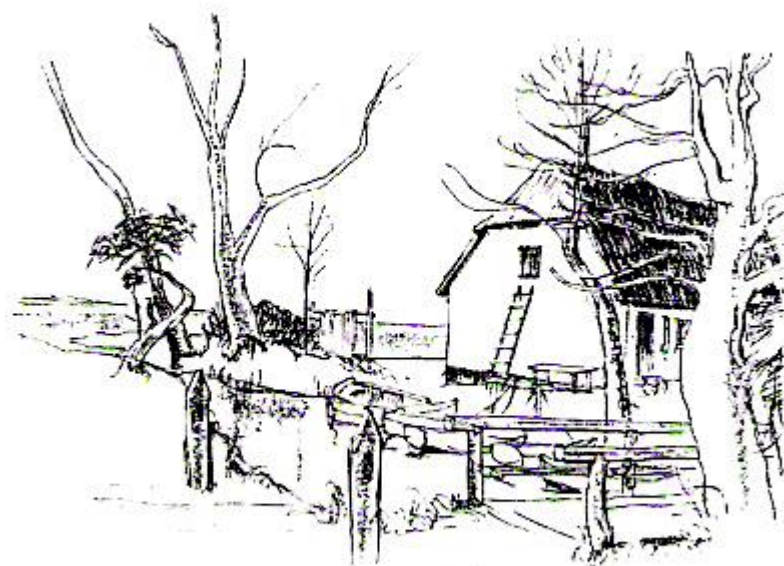
I 1851 blev der ansat en ny fisker – ikke mere som fæster, for fæstesystemet var ophørt fra midten af 1800-tallet. Det var fisker *Jørgen Pedersen Bonde*, der med sin kone og to sønner flyttede ind i Teglværkshuset, der ligger tæt ved Moesgård Strand nord for Giber å. Her var der indrettet to lejligheder, og fiskeren boede i det ene, indtil det nyopførte Fiskerhus i 1856 var færdigt. I Teglværkshuset fødte fiskerkonen familiens to næste børn.

Moesgård var dengang ejet af Torkild Dahl, og i 1857 fornyede han kontrakten med fisker Jørgen Pedersen Bonde, der skulle gøre fiskeriet så indbringende som muligt. Han skulle sætte bundgarn til fangst af sild og ålehummere og fange ørreder. Hele fangsten skulle leveres til herregården – bortset fra 1/10 del som han selv måtte beholde. Også fangsten af andre arter måtte han beholde, med mindre de kunne bruges på godset. Fiskeren skulle endvidere holde fiskeredskaberne ved lige. Han måtte til enhver tid fiske til eget forbrug, og i årlig løn modtog han 5 tdr. rug og 5 tdr byg. Dertil havde han fri beboelse i Fiskerhuset samt foder og græs til en ko.

Fiskerhuset er en grundmuret 9½ meter lang bygning, der dengang rummede 3 værelser, køkken og spisekammer. Der var en separat kostald og en have. Fiskeren holdt får, en gris og en ko. Her i Fiskerhuset fødtes familiens yngste datter.

Fisker Jørgen Pedersen Bonde druknede få år senere under fiskeri ved Ørnereden. Hans enke *Kirstine Margrethe Pedersen* drev fiskeriet videre ved hjælp af sine tre sønner. Børnene kom sent ud at tjene, for der var nok at hjælpe til med derhjemme. Den yngste af sønnerne, Rasmus (1852 – 1914) overtog fiskeriet i 1890 og fortsatte med det til 1913. I mange år gik fisker Rasmus

Pedersen, der var kendt som "Rasmus-Fiskeren" også ud og spillede til baller og fester.

fiskerhuset, moesgård
Fiskerhuset ved Giber åens udløb ved Moesgård Strand

Der blev drevet fiskeri fra to robåde, for det meste bundgarnsfiskeri, der fordrede mindst to mand, hver gang der skulle sættes garn eller røgtes. Der blev især fanget sild samt ørreder i åen. Fiskene skulle bringes til Moesgård, og kammerherreinden, Torkild Dahls enke, Eleonora Emilie Dahl, videresolgte dem til en fiskebutik i Århus. Fiskeren skulle også se efter fiskedammene i parken og vedligeholde godsets badehus. Han skulle holde opsyn med udskibningspladsen syd for Fiskerhuset og sørge for udskibning af brænde, der i en pram blev sejlet ud til en fragtbåd, der ikke kunne gå helt ind til kysten.

I begyndelsen af 1900-tallet blev Fiskerhuset også et udspekteringssted, hvor borde og bænke blev stillet op i haven. Om sommeren var der i flere år pensionat, hvor sommergæster lejede sig ind. Det var muligt at indlogere tre familier i huset ad gangen, og så rykkede fiskerfamilien sammen på høloftet. Der var også udlejning af robåde ved Fiskerhuset – robåde der lå fortøjet ved Giber åens munding.

I 1913 overtog familien Vestergård fiskeriet ved Moesgård strand og flyttede ind i Fiskerhuset – først *Jørgen Vestergård* til omkring 1935 og derpå sønnen *Søren Vestergård* med sin kone *Frederikke*, der først ophørte med fiskeriet i 1975. Fiskerhuset er også i dag ejet af Moesgård, men i dag drives der intet fiskeri, serveres ikke kaffe mere eller lejes robåde ud – huset er lejet ud til privatbeboelse.

En englænder, hvis mor er dansk, sad en dag i England ved sin computer og læste Mårslet Egnsarkivs hjemmeside. Han havde en fornemmelse af, at han måske nedstammede fra Fiskeren i

Fiskerhuset og spurgte på Egnarkivet, om man her vidste noget om Fiskerhuset. På de oplysninger, englænderen gav, var det tydeligt, at fisker Jørgen Pedersen Bonde var hans tipoldefar. Derfor kunne Egnarkivet sende ham historien om Fiskerhuset, som den er gengivet ovenfor – suppleret med andre oplysninger om familien fundet på Egnarkiverne i Beder-Malling og Højbjerg-Holme.

Frederikke I Fiskerhuset

Fortalt af fiskerkonen Frederikke til Ingerlise Wendland

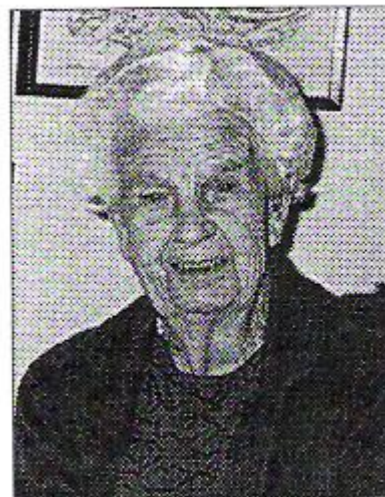
Fiskerhuset

Det lille gule stråtækte Fiskerhus, som ligger på Moesgård strand, der hvor Giberåen løber ud i Århusbugten, er kendt af de fleste århusianere, og vel nok næsten alle Mårsletter.

Huset blev bygget i 1856 af ejeren til Moesgård. Det skulle være bolig for en fisker, som skulle levere fisk til herregården, der dengang havde et meget stort folkehold. Fisk var en meget skattet spise hos både herskabet og tjenestefolkene. – Der er nok ikke mange forbigående, der tænker på, at huset ligger i Mårslet sogn, og at det før kommunesammenlægningen i 1970 hørte til Mårslet kommune.

Det var her fiskerparret Frederikke og Søren Vestergård boede og fiskede sammen i 40 år. Fiskerhuset er gengivet på utallige malerier, tegninger og fotos. Man ser det altid mod nordgavlen med stigen rejst op til loftslemmen.

Det er fiskerkonen Frederikkes liv, jeg vil gengive, sådan som hun selv fortalte mig det, da jeg besøgte hende med båndoptageren i slutningen af januar 1991. Vi mødtes i hendes hyggelige pensionistlejlighed i bebyggelsen "Aldershvile" på Nagelsvej i Højbjerg, ikke 50 meter fra en del af den skov hun havde færdedes i, og som strækker sig helt ud til Fiskerhuset og endnu meget længere.

Frederikkes opvækst

På mit første spørgsmål om, hvornår hun er født, starter Frederikke glad og leende, og så går det bare derudad nogenlunde således: Ja, når a følles med årstallet, må a vær født i 1900, og det henne ved Mesing ved Skandebroerg.

Hvor mange søskende havde du?

Her ler Frederikke: Jæ had, - vi var, - ja, nu må du it grin på mig. Det var rækkemanden i Fulden, han var så nysgerrig, og da han spurgte, hvor mange søskende vi var, så sø a: Vi var 10 hele, 5 halve og så ¼! Min mor var født med tuberkulose, så de døde jo rask væk, de fleste af dem. Nogle var dødfødte og nogle døde et par daw etter. Han sku` ha` haft noen tæsk den torsk, der lavet jen eller noen om åren, nær han vidst, hun var så syg. Han havde været gift med en søster til min mor og havde 5 børn. Min mor døde i barselsseng af barselsfeber. Det rendte jordemoderen jo rundt med og smittet. Så kom der en gammel kone med et skrubforklæde og gjorde hende i stand. Der kom også besøg. Jen gang en nabokone med en lagkage. Vi fik bare et bitte bid hver, den sku` jo slå te længe.

Min far var arbejdsmand og tjente 2 kr. om dawen. Han gravet tørv om sommeren og gik i skoven om vinteren. Det bedst` han tjente var om vinteren, når han sku` kast` sne ved banen. Så fik han 15 kr. om dawen, og så var der jo nogle huller, der ku` bli` lukket. Min mor døde i 1910.

Frederikke river sig løs

A blev` gal en daw og sø, at nu vil` a ud og tjene, for a sku` gøre al arbejdet, mens de andre rendte rundt og leget. A var 11 år og gik i skole i Mesing og ville gerne passe børn, det var der mindst arbejde ved.

Så kom a til Hårby og passe børn og sku gå i skole der, og der sku` a bruge min fars regnebøger, dem havde han. Så kom der en ny degn, og så sku` vi ha` nye bøger igen. Det var det år, a sku` konfirmeres. A vil ingen bøger ha, for a ku` min bibelskhistorie, katekismussen og salmerne udenad lige på remse. Det jennest a it ku`, var geografi, og regne ku` a heller it. – Og min far var så dygtig.

Efter et halvt års tid kom a et andet sted hen, og der kom a med dem, nær de sku` i bøjen. De var vældig fint, og det var a jo it vant te`. men de havde også en pige, og hende sku` a sove ved i sengen – og hun var så luse. Etter noen daw så konen, at a kløet og spurgte: Du har da ikke utøj? Det vidste a jo it, hva` var, men hun tog mig med op i overstuen og der gjorde hun mig ren med et eller andet stads, a ved it, hva` var, - men de forsvandt. A havde så langt et hår, at a ku` sidde på` et.

Så kom a til Hårby og tjene. A tudet den først` gang a ko hjem. ”Hvad tuder du for?”, sagde min mor, ”Jow, Marie har brændt mine strømper.” Mor havde strikket sådan nogle no`en med snoninger og huller imellem til fin brug. Dem havde pigen taget og taget på ud i marken. Usch! Så havde hun vasket dem og lagt dem ind i ovnen for at tørre. Det aner konen it noget om og tænder op i komfuret, ---A vil it sige, at a var ked af det, da a rejste, for hun var en skrap madam, og jen daw fik a vandspanden i bagdelen, det ku` it

gå stærkt nok. Ja, det var en daw, hun var ved at bage sigtekage og havde sat dem på pladen lige på hjørnet af komfuret, og så faldt de ned i kulkassen, og så var`et, a fik den med vandspanden.

Konfirmationen

Nå, a kom så til at tjene ved et par gamle mennesker. Ja så blev a konfirmeret. A ku ingengang få tid til at komme hjem aftenen før og bli` vasket. A sku` malke om morgenen, køre mælken på mejeriet og ha` med hjem igen, det vi ku` få på mejeriet og vaske spande, og så ku` a gå hjem til Mesing og bagefter sku` vi køre i hestekøretøj hen til Veng. Der gik a til præst.

Det var sjovt, a var den jennest, der var i sort kjole, de andre var i hvide. Vi var kun 6 piger. Dawen etter sku` vi ind og ha` kakao ved præsten, og så sku` vi ha` vores skudsmålsbog. A har ærgret mig manne gang, a har smidt min væk.

Så kom a til Mesing og tjen` , der tjent` a 9 år, men så var`et, min lillebror kom ud til os og tjene, og så var`et sket. Konen spurgte ham om, hvad karlen og mig sådan gik og snakket om ude i marken, og det gik han hjem og fortalte, og så fik han en småkage eller en 10 øre. Han fortalte alting.

A fik en anden plads på Skanderborg Mark, hvor konen var højgravid og vi bestemte, at a sku` malke alene om morgenen, lave morgenmad til karlene til kl 7 og sende tøserne i realskole i Skanderborg. Men a nægtet at pudse deres beskidte støvler, det var de stuer nok til sjæl å gøre. Der var 28 forskellige karle i de 2 år a var der.

Søren kommer ind i billedet

A hade bogstaveligt talt næsten aldrig fri. Ja, a ka da huske dengang a sku ha Karen ----- A hade fået at vide at a sku` ha` en bette, ---og så rejst` han! Han had nu vår dum nok te` at fortælle mig, hade Søren, hvor hans forældre boet, så ku` a jo nemt finde ham igen. A var dæme så flov, da a sku sej`et te hans forældre. Og så sku` vi jo mødes i retten. A sku` af sted med toget kl 7. fra Skanderborg, a sku` være i retten i Århus kl 10. Da gik togene jo it så`n som nu! A måt` halvvejs rende og snøre mine støvler på vejen, og a kom da også ind og fik en billet og kom ind, ---og han vil it at a kigget etter ham. Men så blev vi jo enige om,, at vi ville giftes.

Og da vidste a jo it, at han var så slem til at drikke, som han var. Det kom nylig, da vi havde været gift et år, og han begyndte at køre med fisk – dér var der så manne kammerater, bl.a ham Slawter-Ras, han var en hård karl.

Vi blev gift i 1925, først på året, og da var`et en forrygende snestorm, vi måtte gå op til Mårslet kirke over markerne. Da boede vi nede i Smørhullet, om du ved, hvor det er. Der ku` vi se over til Hørret, der handlede vi ovre, det var it så langt, og der var nærmest en sti. Den gamle fru Worm kendte mig. "Det er da dæ, der er Jens Rasks datter?!!" De hade hat en Brugsforening i Mesing.

Vi boede der nu kun den vinter, så kom vi til Lillenoer. Vi boede i Spak-Anes hus, og de første par dage var de så nysgerrig, alle de gamle koner, der boede der. Der var jen, hun kam. "Jæ ku` vel it få lidt blomsterjord, det fik vi altid ved Ane, mens hun boet her, og hendes blomster de groet så godt. Nå, så I er flyttet til Lillenoers, I hår vel en go` lejlighed?" Det var jenne nysgerrighed A kom hen og malket hos Karl Sørensen på en gård lidt derfra og luge og ta` roer op. Der var så rent i den stald, at man ku` gå der i sine klu-sko.

Nå, så kom vi til Kysing. De var så flink. Karen gik hen til naboen, det var hun vant til: kuen, luk op! Så fik hun en småkage. Til jul fik vi en stuer oksesteg, og Karen fik en nøj kjole, som tøsen havde syet til hende.

Så kom a over til sognefogeden i Fløjstrup, og det gik da å godt nok, indtil en daw vi kam op og skændes. Han gik med en kjæp og svinget; jo mere gal han blev, jo større gik kjæppen, ler Frederikke. "Du bliver nødt til at malke et par køer for Søren" (det var karlen) Men det var ham, der skulle hjælpe til, og han ville it op om morgenen. Da sø a, "Nej a vil ej!!" "Vil du it? Nå, så farvel."

Barn nummer to og tiden efter

Dér havde a været i 2 år og så fik a en dreng, han døde, da han var 2 uger gammel, af lungebetændelse. Da ku` de it såen lave noget ved det, som de kan i daw! Endnu kan a høre, hvordan han klavet sig, da a kørte, nær a tænker på`et. Og det er da manne år siden. Det var i 1928. Vi fik kun de to.

Den daw han sku begraves, det var i Malling, manglet der søen et styk i at den bette kiste ku` gå ned i graven. --- Det skete to gange til. Og ved du hva` , nær kisten stod i kapellet, så ku` de sgu måle op. Men det var en flov` jen.

Hvad fik du for at malke?

Huslejen! Og så syntes a dengang, at a godt ville ha` lidt lønforhøjelse. Så sagde han: "Du ska` tænke på, at du har en stor have!" "Jamen, a må sgu å selv betale alt det, der ska` sættes I`en, og så`en." Vi havde da godt nok en stor have, og vi havde også nok til os selv af urtetøj.

De var så fine, de ville it ha` noget med os at gøre, men hver eneste morgen kom hun (konen) gennem et hul i hækken, hun sku` ha` en spegesild, og den spiste hun uden at ha` fået morgenmad.

Dengang købte vi de fisk, Søren solgte. Vi begyndte først selv at fiske, da vi flyttede ned til havet. ”Ved havet, ved havet, der er` et så skjønt”, synger Frederikke. A var bange for havet, a ku` it li` havet, men trods det, var a sommetid` ude og hente garn ind, nær han it vil` op. Vi sku` jo ha` mad. Det var almindelig mad, grød, vælling øllebrød – fisk, og så` en, det var it så tit. Lige nær de begyndte at fange rødspætter om foåren, så var de fede, og lisådan flyndere. En god flynder er lige så god som en rødspæt`.

Så rejste vi op i Samshuset. Det er brændt nu. De sø, at de it ku` gøre noget ved det, det var så fuldt af rotter. Du ved, det lå på den gamle landevej mellem Fulden og så alléen ned til Moesgård.

På Moesgård var der en fodermester, der blev jaget væk, og så spurgte de, om a ville komme ned og malke på gården. Det var kl 4 om morgenen. Når det stormede, ku` a it li at gå under de store, rådne træer i alleen. Men der var nu så pænt, og om foråret var der så mange fasaner, der dukket sig i græsset, nær a kom, men a ku` se dem alligevel. Det var skjønt, de daw kommer aldrig igen.

Livet i Fiskerhuset og på havet.

Fra Samshuset kom vi først ned til Tegllhuset, der stod tomt, men så rejste bedstefars fra Fiskerhuset til Århus. Hun ville til bøjen og bo: ”Nær jen af vos dør, flytter a til bøjen”, sø hun. Han var så stolt, nær a sø svigerfar, ellers sø vi jo Jørgen eller bedstefar.

Sådan kom vi ned i ”Fiskerhuset” og kom til at høre til Mårslet. Og så var det dengang vi sku` til valg, da kom ham Brandt, mælkemanden, og hentede os. Vi var ikke mere end lige kommet hjem, så kom posten fra Beder. De havde ikke fået papirer på, at vi var flyttet til Mårslet, ned til stranden. Det grinte vi meget af og sø, at vi da godt ku` ta` med til beder og stemme der også.

Vu fulles jo gerne ad u at fiske, Søren og mæ, ja, ja, det var da sommetider han hade en anden jen mæ, at a blev hjem. Der var engang at a had` jen mæ fra Fløjstrup, og da vi var kommet en halv snes favne ud, sø han: ”Nu ka` a it se bunden længere`. – ”Ha, du ska` møj længer` ud. Du ska` ud hvor den kornsilo inde på havnen står lige ud for vandtårnet, det er der, fiskene de er, det passer lige.” Det var vores sigtemærker. Det lærer en jo at kenne. Da vi kom ind sø han: ”A går aldrig ud og sejl med hende mer`!!”

En gang om året så vender vandet, så vender havbunden. Det er ilt, der går ud af vandet. Det sagde en, der havde forstand på`et, og når man så ta`r en rødspæt og trykker på`en, kommer der sådan noget grimt noget ud a`en. Arbejdet er lige stort.

Det var mest fladfisk, og så fanget vi laks. Vi fanget engang 3 store, de vejte 35 pund tilsammen. Det var mest med net, men vi satte også kroge, og det ku` så være koldt, at a ligefrem græd, nær varmen kom tilbage i fingrene. Og så sø han: Nu holder vi for i år.

Og så det rådden hus, det var så utæt og skæv ud mod havet. Der sku` gøres noget ved det. Vi ejede det jo ikke, det var gårdens, og det var fredet.

Hvor solgte I jeres fisk?

Ja, dem kørte han jo rundt med på cykel, og da han fik en knallert til sidst. Bare han kom ind til Højbjerg, havde han udsolgt næsten før han kom. Og det var rart, når de bare kom ud til ham, så var han fri for at få dem. Når han kom til fru Hoffmann sku` han altid få rødspætterne.

Om vinteren, når havet var frosset, gik han til kontrol, når han ikke fisket. Ja, han var jo nødt til at være i fagforening, ellers ku` vi jo it lev`. Men det gik nu godt nok. Vi sørgede for om efteråret at købe noget konserves. Det udhus var jo lige så godt som en fryser, og så laver jeg jo kogemad til flere dage, suppe, gule ærter eller sådan noget. Det hus var bygget ind i bakket og liså godt som en jordhule. Der var langt til indkøb, men sommetider travede vi op til købmanden i Skåde.

Vores båd var en robåd, ellers ku` vi da ikke komme ud. Vi havde selv 6 både til at leje ud, og så var der nogen, der havde båden til at ligge dernede. – Frederikke tænker lidt--- Vi havde ingen elektrisk lys, vi havde petroleumslamper, og så fik vi gaslys.

Frederikke og Moesgård

Og så kom a jo møj på Moesgård i hovedbygningen. A lavede alt muligt. A gjorde rent. Vi havde 35 kakkellovne, der sku` pudses hvert efterår. Om vinteren fik de jo bare en tur med en børste.

Fru Dahl havde Jyllands største bibliotek, der var vist 1800 bøger. De sku` gøres rent en gang om åren. Så sku` vi ta` 5 ud ad gangen, tørre af og så de næste 5 o.s.v.. En dag a stod oppe på stigen, kom hun ind: ”Men goddag, er det dig, der gør bøgerne rene i dag. Nu har du da vel rene fingre?” De skulle stå nøjagtigt, og hun ku` dæme se, hvis der var en, der ikke stod rigtigt. Det sku` være, så man lige ku` få en finger ind og rykke dem ud. Og hvis der var en, der var kommet til at stå på hovedet, så ---! Hun var en sjov en, men hun var for resten flink nok at arbejde for. A ku` godt li` fru Dahl.

Jen daw vi tørret vindueskarme a, kom hun ud, og så begyndte hun at skælde ud. ”Det var noget forfærdeligt svineri, den ene hårtot ligger efter den anden, og der er ikke vasket gulv den sidste måned under sengene!” Så hoppet a ned fra vindueskarmen, så sa` hun: ”Så må du rigtignok undskyldte, jeg troede, det var Kåre.” Hun så it efter noget, hun gik bare og skældte ud, hun havde nok noget, hun sku` af med.

Engang gav jeg hende en buket gyldenlakker, jeg havde bestilt oppe hos Frederiksen. Hun blev så glad: ”Hvordan kunne du huske, det er min yndlingsfarve?” En anden gang gav jeg hende en rød pelargonie. Hun havde to kander i vindueskarmen, en med vand og en med petroleum. Så vandet hun med petroleum, det hade den it så godt a. Hun ble` så ked af det: ”Den fine blomst, jeg fik af dig!”—jo, jo, hun var nu så sød.

Fine besøg

Ved hovedrengøring engang til pinse stod a ude i gården med nogle møbler med løvefødder. Så kom der en herre og sagde, at det var vel nok dejligt at se sådan nogen fine, gamle møbler, vi havde, men de var nu vanskelige at holde! ”Ja, det er noget værre gammelt skidt,” sø a te ham. Da a kom op i køkkenet, sagde Frøken Laursen, det var hende husjomfruen: ”Ved De, hvem De snakket med?” ”Næh!” ”Det var borgmesteren!” Av, for dølen, sø a, det ku` a jo it se!” A tror, det var Bernhard Jensen.

Når de nu kom såen, sku de jo ha` te, og nær dronning Alexandrine kom – (Her indskyder Frederikke: De døde på jen tid, den jen før midnat og den anden efter, a ved it hvem a dem, der døde først!)...Og nær de så sku ha te, så sku den her samovar,, du ved, temaskinen, jo sættes op, og der sku gløder i, og så sku der en tallerken småkager, og så sku bordet dækkes inde i kontoret til de to. Stuepigen hun sku selvfølgelig tage imod Alexandrine, og så sad de og snævveret over et par småkager og en kop te et par timer.

Fruen lå syg et stykke tid, hun ble it passet ordentligt af hendes nye frøkenpige. Hun havde fået liggesår. Det var nu synd. Den frøken—uf! Fruens ur var blevet væk. Det var sådan et med en lang kæde, og det var hendes morgengave fra hendes mand, og det sad på en fløjlsplude oppe i sovekammeret. Og så var det blevet væk. De ku` it finde det nogen steder. Så sa` hun til inspektøren, at De kunne vel ikke tænke Dem muligheden af at A havde taget det? ”Nej” sagde inspektøren, ”Nu skal De holde op. Nej, nu har hun gået her oppe hos os i så mange år, og der er aldrig forsvundet så meget som en jenøre!” Så kom hun ud i køkkenet og skabte sig, så sa` frøken Laursen: ”Vi skal ha` en politiundersøgelse!” Dawen etter sad uret, hvor det skulle være. --- Hun var så møj en modbydelig person, den frøken. Frederikke fnyser igen.

Nej, derimod frøken Laursen og fruene, de var så møj kjærestere og kom godt ud af det. Så kom den gamle husfrøken tilbage, og hende her fik ferie på ubestemt tid. Vi så hende aldrig mere.

A kendte jo også fruene i hinner unge dage, da vi boede nede i Fulden. Så kom hun forbi i lang hvid kjole, hvide handsker og hvid hat om sommeren. Hun gik lange ture, åh, hun var så pæn.

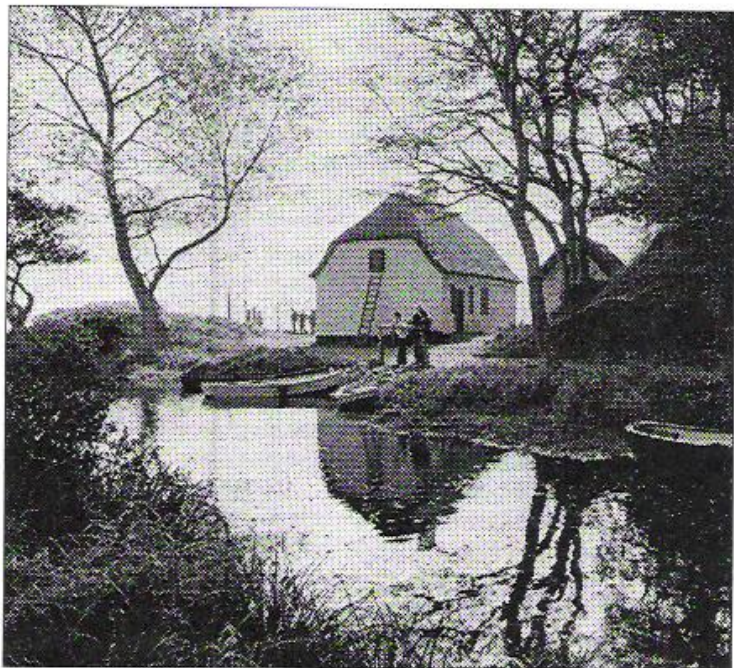
Hendes mand, hr Dahl, døde allerede i 1927. Han blev både begravet og druknet på jernbanen. Der var fuldt af vand, da de skulle sætte ham ned. Det var jo sådan en stor grav, og de skulle gå ned med ham. Han lå jo mellem to damme, jernbanen på den ene side og jernbanen på den anden. Det var på den kirkegård, der ligger nede i parken.

Hvor mange folk var der på gården?

Der var ikke så mange til sidst, men den første gang havde de 18 spand heste, og de folk, de havde, de kom i dage og gik i muen. Sådan var det alle steder på herregårdene. – Her fortæller Frederikke sig lidt i fortiden---

Fiskerhuset og stigen

Så siger jeg: ”Man ser jo ikke et billede uden stigen op ad ”Fiskerhuset”?”

Fiskerhuset med stigen ved Giber åens udløb i Kattegat

Det er rigtigt, det er`et. Der var engang, da de gik og fotograferede forskellige gamle huse, og de billeder kom ud i rutebilerne, også "Fiskerhuset". Og bare for at se, tog vi med 6-eren ud til Åkrogen, min nabokone og mig.

A var engang inde i Bruunsgade, der var også et maleri. Så gik a ind og spurgte, hvad det kostet? "8000 kroner!!!" "8000 kroner sø a, og så er det ingengang færdig. Der skal stå en stige udenfor, det har der gjort i alle de år, det har været der." Det passer ikke" sø han. "Så må do kalde mig Mads."

Da vi rejste derfra i 79, var den lige stjålen af nogen hvalper, og spejderne havde hat sager deroppe på loftet for 3000 kroner, for så var de fri for at slæbe sagerne ind til bøjen. – De var så flinke alle sammen. Hvis de ku se, at a it ku klare bådene op, så kom de springende.

A var også inde på havnen for at døbe en båd. A var så flov, for strikken var for kort, men så kom der da jen og hjalp mig, så a it faldt i vandet. Den sku jo ud i havet. Båden sku hedde Frederikke selvfølgelig.

Den hellige kilde, Strandkroen og tyskerne

Når vi går op ad stranden, kommer vi til sømærket, det var dér den hellige kilde var. Det var dér, at ham a it ka huske hvad hed, sku` ha noget vand. Han stod der foran og korsede sig og mumled og bad vel en bøn til Vorherre, ja, han var lige ved at komme høwt nok op. Århusianerne, de var så frække, de tappet vand på flasker af deres vandhaner og solgte en flaske vand for 5 kroner. Når vi sejlet ud på havet kl 5 om morgenen, var der fuldt af folk oppe ved kilden.

Men der efter krigen med tyskerne – alt det tyske skyts brændte englænderne af ude på Sømærket og ødelagde alle træerne. Det blev lavet, så at vandet sku gå ud nede ved havet. Men liså snart det var højvandet og nordenvind, sandet det jo til, og så lugtede der af døde muslinger. Føj, for en stank.

Ja, og så oppe på stranden lå det, vi kaldte "Strandkroen". Det var en drikkebule og et horehus. Tyskerne tog den jo, de boede derude den sidste vinter, de var her. Det blev helt ødelagt, i stolperne var der store huller efter deres støvler, der så frygtelig ud. Da de var rejst, blev det revet ned. Og så i gården på Moesgård, rundt omkring springvandet, uha, der havde de jo deres heste. De tog jo bare Strandkroen fra ham værten, Reinholt Chhristensen eller Chhristiansen, og de tog også Thors Mølle, som han ejet. Det var da bare ud af klappen.

A har også arbejdet på Skovmøllen, der vaskede jeg om søndagen, de havde ikke så mange kopper, at de ku` holde dem rene. – Så var man træt, når man kom hjem efter at

have stået i sådan en vaskebalje hele dagen. A havde nok at gøre derhjemme med at leje både ud, men når a it var på havet, så kom værten og hentede mig.

Og så om dagen, vasket a også op omme på Ørnereden. Der var en aften, det var fastelavn, og de havde stillet en masse an, og det var uhyggeligt vejr, men a var der alliveller. Og den aften var der en masse tyskere der, og en af dem gik ud. Da greb han i en kasse med flasker der væltede, og de var tomme, og så kom Søren og en te båren ind med ham. Så trak en officer pistolen, men de blev ved med at gå og lagde ham så ned på gulvet på verandaen, for der var varmt. Da der var gået en times tid, kom han til sig selv, og så kom han ud og gav vin til os alle sammen.

*Frederikke og Søren Vestergård foran Fiskerhuset,
der var deres hjem gennem 44 år*

Så sku vi hjem. Vi fulgtes med jen fra Fløjstrup, og da vi gik ud, begyndte de sån at gå og skyde op i luften. Men så sø den bette mand fra Fløjstrup. ”I kan godt gå videre, jeg skal lige op og forrette et ærinde i skoven.” Men så spændede han tilbage til Ørnereden og råbte op om, at de skød ude i skoven. Søren rende etter ham, men a blev ved med at gå, og tyskerne fulgte mig helt hjem til døren, a måtte it gå alene hjem. De lukket døren op for mig, så sø a, at nu måt de ha godnat og låste døren og satte haspen på indvendig.

En awten stod der to på vagt udenfor, fordi de skød så møj over Fiskemarken op i bakket. De stod og spiste kålrabisuppe, og a stegte frikadeller. De snuste ind, AH, og a sø til Søren, at han sku gå ud og give dem en frikadelle. ”Nej, jæ vil ej!!” Så sejlet vi ud på havet med garn, og da vi kom hjem, var der ingen frikadeller, de havde været inde og hugge dem, og dawen etter manglede der ½ pund smør. En daw var vi i Fløjstrup efter en høne, og så da vi kom hjem, havde de hentet 2 pund sukker, et stort stykke flæsk, 10 æg og ½ pund smør. De havde brækket ind. Det var it nemt at låse for såen noen såen et sted.

Vi spurgte os jo for, og så fandt vi ud af, at det var nogen af dem, der passede heste på gården, der havde set, at vi var cyklet hjemmefra. De havde haft en til at stå vagt, og inde i huset manglede der manne ting. Nogen af dem kom for at bytte en flaske brændevin til et stykke flæsk. Der var jen, der var ved at falde på knæ for et bette styk flæsk. Nej - !!

Og tiden gik

Der kom jo de dage, hvor vi blev ældre. Vi blev ved med at tage på havet til a var 75 år. Han var 4 år ældre end mig, så ku` han it holde ud mere. Han havde kræft i lungerne og så gik han jo såen—Så sø a, at nu ville vi it mer, og så solgte vi bådene, der var kun to tilbage. Han døde i 78, og a er flyttet i 79. Det var a nødt til, for da faldt a og brækket låret. Og der var så møj sne det år, at de måtte ringe til Skovkontoret om at få en sneplov herud, for flyttefolkene kunne it komme igennem for sne. Og vandrøret var sprunget! A kan it forstå, at når de ved, a ligger på hospitalet, at de ikke går ned og lukker.

Og så kom a herved til, og her er så dejligt med gavlen af huset næsten inde i skoven og en dejlig udsigt mod vest. Og så er a ovre på Skt. Oluf 4 daw om ugen. A ka it` få tiden til at gå, og der kan a spise al min mad. De andre dage laver jeg selv middagsmad selvfølgelig. A går tur i skoven hver daw, og a vil it herfra, før de skal bære mig herfra.

Og det kom hun heller ikke.

Jeg sendte Frederikke en kopi af båndet sidst i juni måned, og ca den 20 august skrev hun et fint lille brev som tak. Jeg læste i hendes dødsannonce, at hun var død den 1. september 1992. 8 dage senere landede hendes brev uden frimærke via en af hendes bekendte i min postkasse. Det var lidt vemodigt, men smukt og rigtigt. Det lød sådan her.

Kære fru Wendland

Tusind tak for brevet og båndet, du sendte mig, og jeg hørte det med det samme. Jeg har ingen båndoptager, men det har min nabo, han var lige så spændt på at høre det som jeg selv var. Det er så rart, når nogen tænker på en. Nu håber jeg, du kan læse det, da jeg ikke skriver så pænt.

Mange hilsener fra

Frederikke Vestergård, Nagelsvej 15c, Højbjerg

Håber du kan læse det.

Billederne til Frederikkes fortælling er venligst udlånt af Lene Tanderø

Heimdal – skolens vogter

Af Hans Møller

Vindfløjen på taget af Mårslet Skole forestiller Heimdal, der med sit gjallarhorn står på regnbuen. Her har han nu stået siden 1931 og vogtet skolen i de 75 år, Mårslet skole har ligget på dette sted.

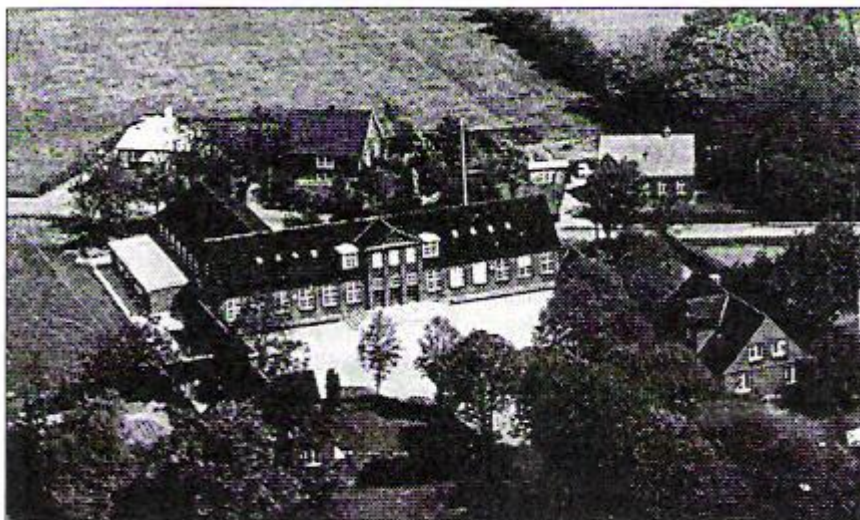
I 1929 – 30 var pladsforholdene i den 44 år gamle skolebygning – det nuværende Borgerhus – blevet for trange. Sognerådet overvejede en udvidelse af skolehuset på Banevej, men heldigvis fik den fremsynede sognerådsformand Jens Højsgaard ført igennem, at der i stedet skulle bygges en helt ny skole på gartnerjorden mellem Obstrupvej og Testrupvej.

Den nye skolebygning, der havde 3 skolestuer og gymnastiksal med omklædningsrum og bad, blev taget i brug i 1931, og selv om skolen senere er blevet udvidet flere gange, er det fortsat Heimdal, der alene er skolens vogter.

Heimdal er som oldnordisk gudeskikkelse kendt som vogter af gudernes bolig ved broen Bifrost. Hans gjallarhorn kan høres over hele verden, han siges at kunne se hundrede mil frem og høre græsset gro, og så behøver han mindre søvn end en fugl – hvad mere kan man forlange af en vogter..

I mytologien omtales Heimdal som søn af 9 mødre – 9 fordi det er tallet på regnbuens farver, der tilsammen frembringer det hvide lys. Derfor er Heimdal også en lysgud – måske er han en ældre solgud eller ligefrem en personifikation af regnbuen.

Karen Maries sparekassebog

Af hans Møller

Mårslet Sogns Spare- og Lånekasse blev stiftet i 1871. Det var sognets gårdmænd, der oprettede og ledede sparekassen. På Egnsarkivet opbevares en gammel sparekassebog – Kontrabog, som den kaldes – over konto nr. 424 udstedt i 1887.

Forrest i sparekassebogen er ”Lov om Spare- og Lånekasser” fra 1880 trykt med gotiske bogstaver, og derefter følger 15 paragraffer ”Vedtægter for Mårslet Sogns Spare- og Lånekasse” ændret og vedtaget ved sparekassens generalforsamling 30 december 1880

I vedtægtens § 8 hedder det, at ”Kassens bestemmelse skal være, at give Sognets og Omegnens Beboere og Tyende let Adgang til at Opspare Smaasummer og at gøre Indskuddene frugtbringende ved Udlaan på kortere eller længere Tid, særlig til Sognets beboere... Til den Ende modtager Kassen Indskud fra 25 Øre til højere Summer, der forrentes med 4pCt. P. A., og giver Udlaan mod en sådan Sikkerhed, som af Bestyrelsen antages for god, fra 2 kr. til større Beløb. Renten af udlaan beregnes med fra 4½ - 7 pCt. Efter den stillede Sikkerheds Beskaffenhed og Udlaanenes størrelse, og Bestemmelse herom tages af Bestyrelsen.”

Spare- og Lånekassens vedtægter § 14 siger. ”Af Kassens indvundne Overskud henlægges hvert Aar 2/3 Del til Reservefondet. Resten anvendes til Fremme af Almennyttige Formaal i Sognet, samt til Præmie til Tyender, der have vist Iver for at gjøre Indskud i Kassen.”

Den gamle sparekassebog har tilhørt Karen Marie Sejersens, der var datter af Ane Katrine og Jens Sejersens, der drev det lille husmandssted ”Sejrsminde”, nuværende Højballevej 70. Karen Marie havde fået sparekassebogen som gave ved sin døb 3 januar 1887 med et indsat beløb på 20 kr. Året efter tilskrives der 1,36 kr. i rente, og rentetilskrivningen fortsætter hvert år, indtil den 10-årige Karen Marie i 1897 første gang selv sætter penge ind på kontoen – det er 2 kr. – og derved er det indestående vokset til 39,44 kr.

Huset Tandervej 14. Karen Marie og Thomas Lund står sammen med deres to ældste børn og en barnepige foran huset.

Som 14-årig sætter Karen Marie 10 kr. på kontoen – er det mon konfirmationspengene, hun sparede op. I 1906, da hun var kommet ud at tjene, sættes der i juni 25 kr. og i december 50 kr. ind på bogen, hvis beløb nu er vokset til 143, 02 kr. I 1907 blev det kun til 20 kr., men der var sikkert også mange udgifter for den nu 21-årige Karen Marie, der brugte penge til udstyr, da hun var ved at forberede sit giftermål.

I 1908, da kontoen var vokset til 175, 14 kr., hævede Karen Marie 150 kr. til sit forestående bryllup, der fandt sted 15. november 1908. hendes udkårne, Thomas Lund, var 31 år og uddannet skrædder. I 1908 byggede parret deres hus på Tandervej 14, som de flyttede ind i ved brylluppet, og her indrettede Thomas Lund sit skrædderværksted. Ifølge et gammelt notat blev huset opført af murermester Johs Christensen og tømremester Jelsbak, begge Mårslet – murertilbuddet var på 1.517 kr. mens Jelsbak skulle have 1.230 kr. for tømmerarbejdet – og det siger os i dag noget om pengenes værdi i begyndelsen af 1900-årene.

I 1911 fik Mårslet sin første telefoncentral, og den blev oprettet i Karen Marie og Thomas Lunds hus med Thomas Lund som Mårslet telefoncentralens første bestyrer. I huset voksede parrets fire børn – Johanne, Catrine, Esther og Oscar op.

I årene 1910, 11, 13 og 14 blev der hvert år den 15. november – på Karen Maries bryllupsdag – indsat 2 kr. på sparekassekontoen, og den 15. november 1914 stod der med indskud og renter et beløb på 40,34 kr. på bogen, der da "blev transporteret" til en ny bog – og den nye sparekassebog kender vi desværre ikke. Den gamle sparekassebog

er blevet indleveret til Egnarkivet af Karen Marie og Thomas Lunds søn Oscar Sejersen Lund.

Thomas Lund døde af tuberkulose i 1923. Karen Marie, 37-årig enke med 4 børn, blev ny centralbestyrer, indtil hun i 1930 solgte huset og flyttede til Hundslund. Mårslet Sogns Spare- og Lånekasse levede videre og havde i mange år stor betydning for sognets beboere. Da tiden for landets små sparekasser var ved at løbe ud, blev Mårslet Sogns Spare- og Lånekasse nedlagt efter godt 100 års virke i 1977, og sparekassens formue blev fordelt til almennyttige formål i sognet.

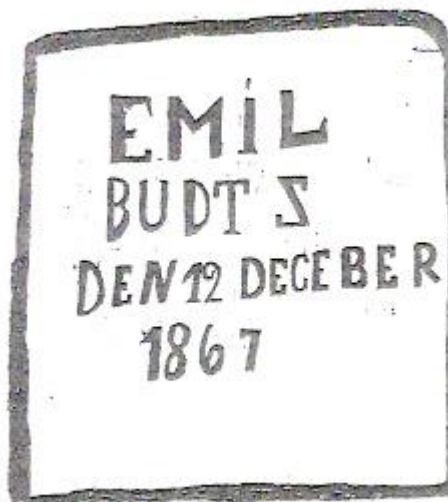
Erindring om Mille

Af Hans Møller

Han havde næppe tænkt sig, den 11-årige præstesøn Mille, at den indskrift, han i 1867 skrev allerøverst indvendig på præstegårdsladens mere end 2 meter høje portfløj, 137 år senere skulle ende som museumsgenstand. Men sådan er det gået. Gårdejer *Levring Christensen* savede i 2004 inden gårdens nedbrydning træstykket med indskriften ud af præstegårdens ladeport og forærede det til Egnarkivet, hvor det beskrevne træstykke nu indgår som et minde ikke kun om Mille, men også om Mårslets helt gamle Præstegård.

Milles far, Jacob Michael Budtz, var sognepræst i Mårslet 1841 – 71 og boede med sin familie i den firlængede gamle præstegård, som indtil 1931 lå nord for kirken midt på vor nuværende kirkegård..

Mille, der egentlig ikke hed Mille, men Thorvald Emil Budtz, var født i 1856. En måned efter fødslen døde moderen, der var Jacob Budtz anden hustru, og Mille voksede op blandt sine søskende, tanten *Ane*, præstens søster, der efter hustruens død holdt hus for broderen, tjenestepigen *Kristine*, huslærerinden frøken *Maahr* og staldkarlen *Søren*. Særlig *Kristine* og *Søren* knyttede Mille sig til i sin barndom i præstegården.

Mille har mange år senere nedskrevet sine barndomserindringer fra Mårslet Præstegård, men heri nævner han ikke noget om indskriften på porten eller om betydningen af datoen 12. december 1867 – han har senere ganske enkelt helt glemt, at han satte sig dette minde.

Til den gamle præstegård hørte der 60 tdr. land – Mårslets største gård med den bedste jord. I 1895 blev omtrent halvdelen af jorden solgt fra til Møller og landmand *Hans Chr Jensen*, der på den nykøbte jord opførte Mårslet Mølle og ”Møllegården” ved Obstrupvej.

Præst og menighedsråd talte i mange år om også at bortsælge selve præstegården med resten af præstegårdsjorden, men det skete først i 1915 samtidig med opførelse af vor nuværende præstebolig på Obstrupvej. Køber var landmand *Johannes Levring Christensen*.

Da han overtog præstegården, var den kun 3-længet – østlængen var brudt ned. Vestlængen af hvidkalket bindingsværk rummede svinestald med søer og smågrise samt et hønsehus, der var indrettet i længens sydende i den tidligere konfirmandstue. Nordlængen var opført af kløvede kampesten. Her var der hestestald, kostald, lade og en gennemkørselsport, der blev lukket med den nævnte ladeport. Stuehuset, der lå mod syd tæt op ad kirkegårdens høje norddige, var en hvidkalket bindingsværksbygning i én etage undtagen midt for ved indgangspartiet, hvor der også var en overetage. Alle bygninger var tækket med strå.

Da en kirkegårdsudvidelse i 1929 trængte sig på, ønskede præst og menighedsråd at tilbagekøbe et stykke af præstegårdsjorden, og det endte med, at kirken i 1931 købte den jord, hvorpå den gamle præstegårds bygninger lå. Johannes Levring Christensen stod selv for nedrivningen af den gamle præstegård og opførelse af en gård, der også blev kaldt Præstegården, nord for jernbanen med adgangsvej fra Hørretvej 27. Så meget som muligt blev genanvendt i den nye gård – blandt andet den store ladeport med Milles indskrift, der blev opsat i den nye gårds lade- og staldbygning.

I midten af 1960erne blev Præstegårdens jord udstykket og bebygget med parcelhuse – blandt andet hele Præstegårdskvarteret. Tilbage omkring Præstegården var der kun 2 tdr. land, som i 2004 er solgt fra til bebyggelsen ”Præsteengen” Men inden blev Præstegårdens udbygninger revet ned – kun stuehuset er blevet stående.

Det var for at sikre og bevare Milles inskription, at gårdejer Levring Christensen, der overtog gården efter sin far i 1954, savede det øverste af portplanken af, inden den flere hundrede år gamle ladeport endte sine dage som forbrænding.

Mille – ved vi mere om ham? Ja, han blev student fra Århus lærde Skole og cand jur. i 1882. Efter en periode som politimester i Odense endte han som dommer i København, hvor han døde i 1939.

Sognefogeder i Mårslet

Af Hans Møller

Fra 1791 havde hvert landkirkesogn sin sognefoged. Det blev et pålagt offentligt ombud at være sognefoged. Sognefogeden blev valgt og udnævnt af amtmanden ”blandt de skikkeligste, sædeligste og mest kyndige blandt sognets almue” Den mand, der af almuen blev anset for sognets fornemste og mest agtede mand, der ved ”Gjæstebud og Samkvemme” indtog hæderspladsen ved den øverste bordende, var skikket til embedet. Den person, valgte faldt på, kunne kun vanskeligt blive fri, men at være sognefoged var også en æresstilling, som de fleste var stolte af.

Efter at der i Mårslet i 1842 var oprettet sogneråd, blev det almindeligvis sognerådet, som foreslog og indstillede én evt. to personer som sognefogedemner til amtmanden. Det var jo sognerådets medlemmer, der bedst kendte den eller de mænd i sognet, der var agtede til at kunne bestride den ærefulde stilling.

Sognefogedordningen, som vi kender den, blev til efter nogle turbulente år i statsstyrelsen. I 1766 var den psykisk syge konge Chr. VII kommet på tronen, og snart efter tiltog kongens livlæge Struense sig magten og blev landets egentlige regent. Det varede til 1722, da Struense blev fældet og henrettet. Kongens stedmor, enkedronning Juliane Marie, og kongens yngre halvbror, arveprins Frederik, sad derpå på den formelle magt indtil kongens søn, kronprins Frederik, i 1784 ved et statskup fjernede sin stedmor, dronningemoderen, og onklen fra magten, som han selv overtog helt frem til kongens død i 1808. På trods af disse kaotiske forhold i landets styre lykkedes det i slutningen af 1700-tallet at indføre og gennemføre de nødvendige landboreformer.

Omkring midten af 1700-tallet var det danske landbrug kørt helt ned. Forandringer var nødvendige, men svære at få gennemført. Gennem århundreder var landbrugsjorden blevet dyrket ved landsbyfællesskab. Bøndergårdene lå tæt samlet i landsbyen, mens den enkelte bondes jord lå spredt i adskillige strimler på landsbyens marker, hvorfor igangsætning af markarbejde først måtte vedtages på bystævnet, hvor byfogeden eller oldermanden residerede. Her fra midten af 1700-tallet var det helt klart, at det gamle system trængte til en reformering.

Landboreformen begyndte med, at dette dyrkningsfællesskab i 1781 blev forbudt, og kort efter begyndte den egentlige udskiftning, hvor hver gård i landsbyen fik sin jord samlet. I Hørret og Langballe fandt udskiftningen sted i 1785, i Mårslet i 1790 og i Testrup året efter. De store landboreformer, der også medførte ophævelse af Stavnsbåndet i 1788, var både bestemt af ønsker om at skabe et rentabelt landbrug og af humane hensyn, der gik ud på at give bonden menneskelige forhold at leve under – at give bonden selvværd.

Men landboreformerne med skelsættende indgreb i landsbylivets arbejdsrytme føltes af bondebefolkningen som et indgreb i individets hverdag – reformerne blev dikteret ovenfra, og mange bønder var bange for alt dette nye. Det var skræmmende at opgive det trygge og blive nødt til selv at bestemme og være alene om ansvaret. Med fællesskabets opløsning forsvandt bystævnet og dermed også byfogeden, der havde taget sig af meget mere og andet end landsbyjordens dyrkning. Reformerne førte med sig, at det klassiske landsbysamfund – det nære samliv i den tæt sluttede landsby – som havde fungeret i århundreder, ophørte at eksistere. Her fra slutningen af 1700-tallet synes landsbystyret efter udskiftningen at være ved at gå i opløsning.

Det var på den baggrund, at kongen i 1791 udsendte en forordning om beskikkelsen af sognefogeder, deres embedsførelse og løn. Den lange redegørelse, der er givet i det foregående om landets samfundsforhold, skal tjene til understregning af, at sognefogedordningen blev indført samtidig med og som følge af dansk landbrugs største omvæltning, som vi oplevede i 1700-tallets slutning.

Sognefogeden blev fra 1791 sognets lokale politimyndighed med birkedommeren på Vilhelmsborg som tilsynsførende myndighed indtil 1856, da birketinget blev ophævet og lagt ind under Herredsretten, som sognefogeden derefter hørte under. Birketinget på Vilhelmsborg var oprettet i 1661. Det var lensbaronen på Vilhelmsborg, der udnævnte birkedommeren, der virkede som dommer og politimester i én og samme person.

En sognefoged havde forpligtelse til at udføre rettens og øvrighedens befalinger og våge over god ro og orden i sit område. Der synes at være et vist sammenfald mellem de opgaver, der kom til at påhvile de nye sognefogeder og dem, de tidligere byfogeder eller oldermænd frivilligt havde påtaget sig og udført.

Sognefogeden skulle anholde fremmede omløbere og forbrydere af grovere slags, og han skulle sørge for, at der ikke fandtes ulovlige kroer eller udskænkingssteder i hans distrikt – derfor blev han også forsynet med et politiskilt. Han blev pålagt at have indseende med, at der til bondebryllupper ikke måtte være flere end 32 personer af begge køn, og at der ikke måtte gives mere end 4 retter mad – og hverken vin eller kaffe, samt at gildet holdtes over kun én dag. Han skulle også påse, at ingen af bondestanden klædte sig i andet end hjemmegjort tøj – dog måtte kvindfolkene have en silkehue, samt trøje og skørt af kramtøj, og mandfolkene måtte have en trøje eller vest ligeledes af kramtøj.

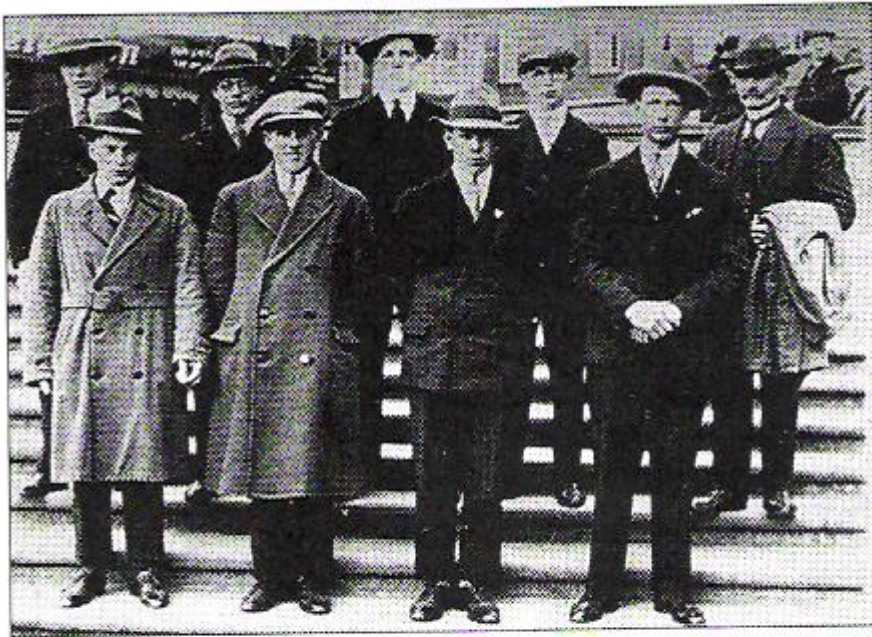
Sognefogeden var tillige pantefoged. Han skulle sammen med to vidner udnævnt af retten foretage udpantninger, for hvilke han modtog 12 skilling for hver forretning, og han skulle inddrive bøder og restancer i sognet. I ethvert sogn skulle sognefogeden fra 1793 have opsyn med alt vejarbejde, som var blevet anordnet i hans distrikt, og have opsyn med de materialer og redskaber, der blev benyttet hertil. Han skulle aflægge et pengeregnskab for anvendte materialer og værktøj – og som løn herfor modtog han 1 skilling for hver rigsdaler, som vejjudgifterne beløb sig til. Fra 1842, da vejvæsenet blev én af de nyoprettede sogneråds opgaver, samarbejdede sognefogeden med sognerådet, og i 1867 ophørte sognefogedens opsyn med vejene helt.

Også på de tider af året, hvor der ikke var vejarbejde, skulle sognefogeden befare sognets veje og efterse grøfterne, broerne og stenkisterne, og hvor han fandt mangler, skulle han underrette dem, der havde fået arbejdet med vedligeholdelse pålagt. Han skulle også have indseende med leddene på de offentlige veje – at de var forsvarligt hængte og uden besvær kunne lukkes op og i. Dertil kom hegnssyn og bilæggelse af uoverensstemmelser hermed. Han kunne ifølge hegnsforordningen pådømme og inddrive mulktter – og en fjerdedel heraf måtte han selv beholde, mens resten blev overladt til sognets fattigkasse.

Sognefogeden var forpligtet til, når gudstjenesten i kirken om søndagen var forbi, at læse forskellige kundgørelser op på kirkestævne. Det kunne være om tiende og skat, om session og soldatertjeneste, om påtvungen kørsel i krigstid – men også om skorstensfejning og mod en betaling med en firskilling om kreaturer til salg og om bortløbne får og kreaturer – samt meget andet.

Sognet havde fra gammel tid pligt til at forsørge sine egne fattige. I 1803 blev der nedsat en fattigkommission bestående af sognepræsten og sognefogeden som selvskrevne faste medlemmer og 2 af de bedste sognemænd, der blev udpeget for tre år. Fattigkommissionen uddelte ikke fattighjælp, men sørgede for at en fattig, der ikke kunne klare sig selv, enten blev bortliciteret eller ”sat på omgang” i sognet.

Det var sognefogedens opgave på kirkestævne at forkynde, når en fattig skulle bortliciteres. Den sognebeboer, der forlangte færrest penge for at tage den fattige og dermed overtage sognets ansvar, fik som regel den fattige til forsørgelse. Det kunne også være forældreløse børn, der blev bortauktioneret. Børn var en god arbejdskraft, og det var ofte den største motivation til at byde på dem. Den, der vandt auktionen over et barn, fik også forældremyndigheden over barnet helt op til konfirmationsalderen. Først i 1891 blev det forbudt at anbringe trængende fattige ved offentlig auktion.

Sognefoged Mads Pedersen yderst til højre med frakken over armen fører i 1932 sognets unge mænd på session. I forreste række fra venstre er det Svend Andersen, Anker Gertsen, Verner Rasmussen og Carlo Madsen. I bageste række er nr. 2 fra venstre Leo Mikkelsen og nr. 4 er Hans Skovgård fra Testrup

En anden mulighed Fattigdomskommissionen havde, var at sætte den fattige ”på omgang” – det vil sige at anbringe den fattige på skift på sognets gårde. Når sognefogeden på kirkestævnet meddelte, at en person blev sat på omgang, kunne gårdejerne regne ud, hvornår det blev deres tur til at yde den fattige kost, logi og fornøden tøjvask. Det var en fastlagt turnus, og for gårdens fulde tdr. land hartkorn skulle der ydes én dags forsørgelse. Som erstatning for, hvad den fattige modtog, kunne der kræves udført sådanne arbejder, som den fattiges kræfter tillod. – En tredje mulighed for Fattigkommissionen var at anbringe den fattige i Fattighuset, der indtil 1903 lå, hvor Mårslet Kirkes kapel i dag er. Fattige, der blev anbragt her, var ældre og svagelige, der ikke kunne gøre nogen gavn ved en bortlicitering eller ved at blive sat på omgang på gårdene.

Sognefogeden var oftest tillige lægsmand og som sådan den, der førte lægsrullen og fremstillede sognets unge karle på session. De bønderkarle, som ikke selv havde fundet en plads på en gård, skulle melde sig til sognefogeden, der så uden vederlag skulle skaffe de ledige tjenestefolk pladser til de halvårlige skiftedage. 1. maj og 1. november. Sognefogeden skulle endvidere sørge for postfordelingen – især den offentlige brevbefordring, som blev bragt fra sognefoged til sognefoged, indtil brevet endte på bestemmelsesstedet. Fra 1875 blev det endvidere pålagt sognefogeden at føre sognets tyendeprotokol og have opsyn med tjenestefolk, der flyttede til eller fra sognet. Denne

pligt bortfaldt i 1921. dertil kom at sognefogeden fra 1922 blev den myndighed på landet, over for hvilken man kunne indgå borgerligt ægteskab.

Det var således ikke småting, der forlangtes af den bonde, der blev udnævnt til sognefoged – og lønnen var nærmest symbolsk. Der var forskellige små betalinger for forskellige opgaver. Han var fri for deltagelse i næsten alle kommunale byrder, herunder pligtkørsel, fri for indkvartering, for skole-, kirke og vejarbejde, samt fritaget for betaling af bropenge. Alle disse særrettigheder blev ophævet i 1857, hvor der i stedet tillagdes sognefogeden en fast årlig løn på 20 – 100 rigsdaler, der efter sognets størrelse blev fastsat af amtsrådet.

I 1808 reformerede Fred. VI ordensvæsenet og indstiftede Dannebrogordenens Hæderstegn – også kaldet sølvkorset – for derved at give den menige mand af almuen mulighed for at modtage en kongelig orden. Indehaveren af Dannebrogordenens Hæderstegn blev kaldt Dannebrogsmænd, og mange sognefogeder modtog denne orden.

Når en ny sognefoged var blevet udnævnt, skulle det straks oplæses fra kirkens prædikestol til efterretning for sognets beboere – tidligere foregik det ved kirkestævnet, der efter gudstjenesten i kirken fandt sted på kirkegården foran våbenhusets dør.

Det var lidt om, hvad forordningen fra 1791 omfattede. Og det var de første sognefogeders pligt at udføre dette pålagte arbejde. Sognets sidste sognefoged har dog næppe haft med tilsynet med bøndernes påklædning at gøre, han har ikke skullet skaffe tjenestefolk i arbejde eller har virket som postbud. Men de politimæssige opgaver var fortsat knyttet til stillingen helt til 1973 – dog med et andet indhold end i forordningen fra 1791. Sognefogeden på landet virkede som politimesterens forlængede arm – også selv om han ikke mere var pligtig at anholde fremmede omløbere i sognet.

I Mårslet Sogn har vi kendskab til 13 bønder, der virkede som sognefogeder fra 1791 og frem til kommunesammenlægningen i 1870. Sognefogedinstitutionen blev i princippet helt afskaffet i 1973 ved omlægning af landets politikredse. Til det sidste blev det betragtet som et ærefuldt hverv at være udnævnt til sognefoged. Mand og mand imellem stod der respekt for sognets sognefoged.

Sognefogeder i Mårslet

Den første sognefoged, der kendes i Mårslet, er Jacob Michelsen (1750 – 1821). Han nævnes ganske vist først som sognefoged og lægdsmand i 1801, men der er dog stor sandsynlighed for, at han har bestridt embedet fra sognefogedordningens oprettelse i 1791. Hans tid som sognefoged varede til hans død i 1821.

Jacob Michelsen var født i Østerby. I 1775 giftede han sig med Niels Jensens enke Gertrud Lauritsdatter (1784 – 1793) og overtog fæstet på hendes gård, matr. Nr. 5 i Langballe, nuværende Langballevej 406. I 1793 giftede Jacob Michelsen sig²⁾ med Berthe Pedersdatter. (1764 – 1829), datter fra nabogården.

Sognets næste sognefoged Laurs Jacobsen (1781 – 1829) arvede som næstældste søn sognefogedembedet efter sin far Jacob Michelsen. Også han var gårdmand i Langballe, hvor han havde fæstekontrakt på matr. Nr. 5. nuværende Langballevej 406. Han var sognefoged fra 1821 til sin død i 1829.

Laurs Jacobsen var født i Langballe. Han giftede sig i 1815 med Karen Ankersdatter (1789 – 1863), der i 1830 giftede sig²⁾ med Laurs Jacobsens yngre bror Steffen Jacobsen (1799 – 1864).

Som sognets 3. sognefoged nævnes Søren Nielsen (1788 – 1871). Han overtog fæstet på sin fødegård ”Sophienberg” (senere ”Enkegård”), matr. Nr 21 efter sin far. Gård og marker lå langs østsiden af Nymarksvej. Han betalte 200 Rbd. I indfæstning til Vilhelmsborg, som han årlig skulle betale til i landgilde. 1Rdl. 5Mk rede sølv, 1 td. Rug 2 tdr. 4skpr. Byg og 2 tdr. havre. Han opnåede mod betaling fritagelse for hoveri.

Af en brandforsikring, fæsteren var forpligtet til at tegne, kan det ses, at gården var firlænget med stuehus mod nord, stald- og ladelænge mod øst, Lade mod syd og kostaldlænge mod vest – takseret til i alt 1050 Rdl. Stuehuset var opført med murede vægge, mens udbygningerne mest var med klinede vægge. Hele gården var stråetækt.

Ved Søren Nielsens død i 1871 blev gårdens matrikel lagt ind under Vilhelmsborg hovedgårdsjord, men blev efter 1921 ved baroniets ophævelse udstykket fra Vilhelmsborg til 5 mindre husmandsbrug.

Søren Nielsen, der var sognefoged 1829 – 33, blev i 1823 gift med Karen Pedersdatter (1796 – 1870) i Hørning. Han blev i 1842 medlem af det nyoprettede sogneråd, hvor han sad i 2 år.

Mårslets 4. sognefoged, der virkede fra 1833 – 42, var Poul Rasmussen (1779 – 1861). Han var født i Holme og giftede sig i 1811 med Ane Marie Nielsdatter (1768 – 1861), der var enke efter Niels Jacobsen, ”Hørret Damgaard”, matr. Nr. 10 i Hørret, i dag Hørret Byvej 2 – og han overtog hustruens gård,

Det var mens Poul Rasmussen var sognefoged, at Mårslet Sogneråd i 1842 blev oprettet. Det første sogneråd bestod af 9 valgte medlemmer, der alle var gårdmænd, og 3 selvskevne medlemmer: sognepræst Jacob Budtz, godsejer Torkild Dahl og lensbaron Ove Gyldenkrone. Endvidere havde birkedommeren på Vilhelmsborg og herredsfogeden ret til at deltage i sognerådets møder med stemmeret. Herredsfogeden, også kaldet politimesteren, lod almindeligvis sognefogeden møde i sit sted.

Opsyn med sognets veje var én af sognefogedens tidskrævende opgaver, men da vejvæsenet også blev en af det nye sogneråds kommende opgaver, deltes arbejdet mellem sognefoged og sogneråd frem til 1867, da vejene blev overtaget af amtet.

Den 5. sognefoged var Niels Andersen (1796 – 1860) – morbror til sognefoged nr 8. Biels Mikkelsen, Langballe. Han var sognefoged i 3 år fra 1848 – 50. Efter en funktionstid på fulde 3 år kunne sognefogeden bede sig fritaget for arbejdet, og både han og de to følgende sognefogeder fungerede kun i 3 år hver. Niels Andersen var født i Hørret og ejede ”Hørret Overgård”, matr. Nr. 17, nuværende Højballevej 11. han var gift med Ane Andersdatter (1795 – 1870).

I 1848 var 1. slesvigske krig brudt ud, og 5 maj 1848 deltog Niels Andersen i sognerådsmødet i Præstegården sammen med de to sognefogeder fra Beder og Malling for i fællesskab at fastlægge ensartede forretningslinier for de 3 sogne i tilfælde af, at fjenden rykkede nærmere og besatte sognene. Der blev ved sognerådsmødet fastsat fælles priser som betaling for det havre, brød, kød, flæsk, røget og saltet flæsk, halm og hør, som fjenden ved en besættelse sandsynligvis ville rekvirere. Og i tilfælde af fjendtlig indkvartering i sognet bestemte sognefogederne, at Malling og Mårslet sogne hver skulle modtage 4 dele og Beder 2 dele af besættelsesstyrken.

Mårslet blev besat af tyske tropper i maj 1849. Skønt besættelsen og indkvarteringen på gårdene kun varede 2 måneder, nåede fjenden at rekvirere betydelige mængder fødevarer.

Thomas Andersen (1802 – 1869) var den 6. sognefoged i sognet fra 1851 – 53. Han var født på ”Højballegård”, matr. Nr. 1 i Højballe, nuværende Højballevej 75. hans forældre, der havde været ladefoged og mejerske på Vilhelmsborg, havde fæstet gården i 1798 af lensbaron Frederik Julius Gyldenkrone.

Thomas Andersen giftede sig i 1832 med *Kirstine Jensdatter* (1811 – 81). Han overtog fæstet på Højballegård i 1831 og købte gården fri fra baroniet til selveje i 1851.

Thomas Andersen var, inden han blev sognefoged, medlem af Mårslet Sogneråd 1845 – 50, og her blev han af sognerådet pålagt at købe heste til den danske hær og lægge pengene ud. Da 1. slesvigske krig var slut i 1850, var det Thomas Andersen, der i december 1850 i Århus hentede den krigsskadeserstatning, der tilfaldt sognet. Igen under 2. slesvigske krig i 1864 købte Thomas Andersen heste for sognerådet.

Mårslets 7. sognefoged Jens Thomassen (1811 – 77), virkede som sognefoged 1845 – 56. Han var født på ”Testrup Overgård” og giftede sig i 1842 med Maren Nielsdatter (1823 – 86), der var født på nabogården ”Testrup Enggård”.

Jens Thomassen overtog i 1851 Testrup Enggård, matr. Nr 5, nuværende Tingskovvej 1, som han samme år købte fri fra Vilhelmsborg som selveje, og på gårdens marker anlagde han Testrup Teglværk, som han og hans efterkommere drev sammen med gården indtil midten af 1960'erne. Jens Thomaasen solgte i 1866 til Jens Nørregård den jord, hvorpå Testrup Højskole samme år blev opført.

Jens Thomassen var medlem af Mårslet Sogneråd 1862 – 67

Niels Mikkelsen (1817 – 88) blev sognets 8. sognefoged fra 1856 til 1875. Han var født i ”Dalsgård”, matr. Nr. 2 i Langballe, nuværende Langballevej 117. Han overtog i 1850 fæstet på gården, der var fæstegård under Vilhelmsborg, og i 1852 købte han gården fri til selveje. I 1858 købte Niels Mikkelsen mere jord til gården fra Langballegård, der nævnes som tvillinggård til Dalsgård. Han nedrev den gamle gårds bygninger og byggede i 1860 de bygninger, der ses på Dalsgård i dag.

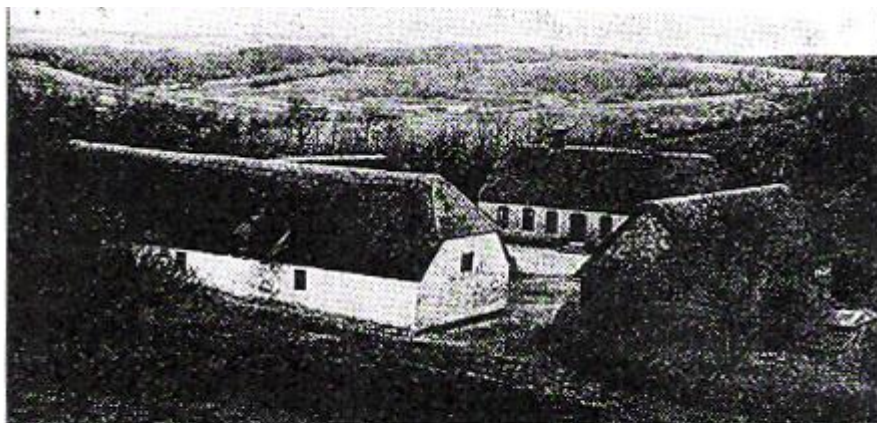

Niels Mikkelsen giftede sig i 1852 med Mette Marie Rasmusdatter (1824 – 92), der var datter af Obstrupgård, Obstrupvej 53.

Sognefogedens opgaver var omfattende og krævede tid. Niels Mikkelsen truede med at trække sig, hvis ikke han blev aflastet ved oprettelse af et sognefogedembede mere i sognet. Der blev fundet en mand, der mod en årlig godtgørelse kunne og ville overtage brevbæringen, hvorefter Niels Mikkelsen forblev i embedet. Fra 1867 blev vejvæsenet overtaget af amtet, og sognefogeden slap for det tidkrævende tilsyn med vejarbejde i sognet.

Under 2. slesvigske krig i 1864 var sognet besat i 4 måneder af tyske tropper, og efter krigens afslutning blev Niels Mikkelsen af sognerådet bemyndiget til at afhente sognets

krigsskadeserstatning i Århus og opbevare den, til den kunne udbetales. Selv bragte sognefogeden krigsskadeserstatningen til herregårdene Vilhelmsborg og Moesgård. Som en påskønnelse for Niels Mikkelsens arbejde under krigen modtog han bl.a på initiativ af skovrider Peder Schrøder noget sølvtøj som gave.

Gården Dalsgård i Langballe. Bygningerne stammer fra Niels Mikkelsens tid

Niels Mikkelsen var medlem af Mårslet Sogneråd 1854 – 55, 1856 – 58 og 1869 – 73. Da han fratrådte som sognefoged i 1875, fik han tildelt Dannebrogsmændenes hæderstegn, og sognets beboere samlede ind og forærede ham som afskedsgave et møbel, en pibe, et cigarrør og en stok.

Anne Marie Dalsgård, tipoldebarn af Niels Mikkelsen, har været behjælpelig med oplysninger om tipoldefaderen og i øvrigt bidraget med andre væsentlige oplysninger til fortællingen om sognefogederne i Mårslet.

Mårslets sogns 9. sognefoged *Niels Friis* (1833 – 1913) virkede som sognefoged 1857 – 81. Han var født i Holme og giftede sig med *Karen Thomasdatter* (1836 – 1908), datter af gårdejer og tidligere sognefoged Thomas Andersen, ”Højballegård”.

Under 2. slesvigske krig 1864 blev Niels Friis indkaldt til militærtjeneste, men svigerfaderen købte ham fri og betalte i stedet en karl fra Holme 800 Rdl. , så han kunne træde i svigersønnens sted.

Niels Friis overtog hustruens fødegård Højballegård, matr. Nr 1 i Højballe, nuværende Højballevej 75. Han var medlem af Mårslet Sogneråd 1868 – 84 og sognerådsformand 1880 – 82. I 1885 var han med ved oprettelsen af Andelsmejeriet ”Kildevang” i Mårslet. Han var også én af de aktive bønder, der i 1886 indbød til stiftelsen af Mårslet Brugsforening. I begge andelsforetagender har han siddet i bestyrelsen.

Ole Peter Poulsen (1844 – 1922) var 10. sognefoged i Mårslet fra 1881 til 1912. Han var nevø af sognefoged nr 8. Niels Mikkelsen, Langballe. Han var født på ”Langballegården”, matr. Nr 1 i Langballe. Hans far solgte i 1858 Langballegården og købte gård i Testrup, matr. Nr 6, Tingskovvej 12, som han gav navnet Testrup Dalsgård – efter hustruens fødegård Dalsgård i Langballe. – Ole Peter Poulsen overtog i 1869 Testrup Dalsgård., som han drev til 1883, da han købte ”Testrupgård”, matr. Nr. 3, nuværende Testrupvej 100, som han drev til 1915. Derefter flyttede han til Over Mårslet, hvor sønnen Poul Peter Poulsen drev gården Dortheasminde, Mustrupvej 48..

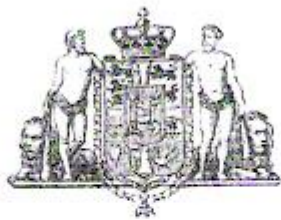

Ole Peter Poulsen giftede sig i 1869 med *Petra Nielsen* (1842 – 73) fra Jegstrup og ²⁾ med Else Rasmusdatter (1845 – 1914) fra Ask. Han modtog som sognefoged i 1906 Dannebrogsmændenes hæderstegn for lang og tro tjeneste. Ole Peter Poulsen var medlem af Mårslet Sogneråd 1873 – 79 og 1885 – 91.

Sognefoged Poul Peter Poulsen (1869 – 1930) blev 11. sognefoged i Mårslet 1912 – 29. Han var født i Testrup som søn af den forrige sognefoged. Poul Peter Poulsen blev gårdejer i Over Mårslet, matr. Nr. 11, Nuværende Mustrupvej 48. Gården blev kaldt ”Dortheasminde”, efter han i 1894 giftede sig med *Dorthea Marie Pedersen* (1868 – 1944), der var datter fra nabogården, matr. Nr 12.

Ved sognerådsvalet i 1900 opnåede Poul Peter Poulsen samme stemmetal som lensbaron Ove Theodor Gyldenkrone, men han tabte lodtrækningen med denne og blev altså ikke valgt ind. Han blev valgt ind i Mårslet Sogneråd 1904 – 09 og blev sognerådsformand i 1906.

Poul Peter Poulsen var i årene 1912 – 20 medlem af Mårslet Menighedsråd.

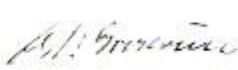

Sognefoged, Gaardener Ole Peter Poulsen
af Mårslet Sog. og Mårslet Sogn i Mårslet Amt
bestilles herved til Vægsmand for det²³² Vægd (Mårslet Sogn)
i 14de Udskrivningskreds.

Som Følge heraf ere samtlige Værnepligtige af bemeldte Vægd forpligtede
til at vise ham al den Hørlighed og Ydighed, der tilkommer ham i fornævnte
hans Stilling, og ville de for Overtrædelse heraf blive dragne til Ansvar.

Dette Bestillingsbrev bliver i Genhold til det forrige kongelige danske
Kancellis Circulærskrivelse af 23de Februar 1793 § 3 at forelæse
Vægdets Mandstaf ved Kirkestævne.

Mårslet, den 10de Marts 1898.

Udskrivningsfoged

Vægsførerhøveder

Mårslets sognefogeder var som regel også lægds mænd. Sognefoged
Ole Peter Poulsen blev dog først lægdsmand i 1898. Hans beskikkel-
sesbrev opbevares i dag på Egnsarkivet.

Mårslet sogns 12 sognefoged var Mads Pedersen (1873 – 1963), der var
sognefoged 1929 – 37. Han var født i Langballe og var 1904 – 39 ejer af gården
”Stenagergård”, matr. Nr. 9 og 11 i Langballe, nuværende Langballevej 101 og 103. Da
han i 1939 overdrog gården til sønnen, flyttede han ind i huset Langballevej 101.

Mads Pedersen giftede sig i 1910 med Kirstine Svendsen (1873 – 1950). Han var
medlem af Mårslet Sogneråd 1913 – 17.

Mårslet sidste sognefoged, nr 13, var Anders Rasmussen (1892 – 1975). Han blev sognefoged i 1937 og virkede til kommunesammenlægningen i 1970. Anders Rasmussen var født i Tiset, og han giftede sig i 1914 med *Kirstine Marie Hansen* (1893 – 1984), hvis fødegård i Testrup, ”Testrup Damgård”, matr. Nr. 4, nuværende Testrupvej 111, han overtog i 1925 efter først at have været gårdmand i Hvilsted. Anders Rasmussen overdrog i 1955 sin gård i Testrup til sønnen Søren Ove Rasmussen og flyttede til et nybygget hus i Mårslet på Tandervej 27, der blev sognefogedens bolig i 15 år frem til 1970. Efter 25 år som sognefoged modtog Anders Rasmussen i 1962 Dannebrogsmændenes hæderstegn og blev Dannebrogsmænd.

Da Anders Rasmussen tiltrådte, var der ansat en pantefoged, der stod for udpantningen i sognet. Anders Rasmussen var i hele sin sognefogedtid lægdsmand og fulgte hvert år sognets unge mænd til sessionen i Århus. Det vides, at Anders Rasmussen har foretaget mindst én borgerlig vielse – af et par fra Langballe. Vielsen foregik hjemme i sognefogedens dagligstue.

14. maj 1943 under Danmarks besættelse kørte Anders Rasmussen sammen med handelsmand Søren Madsen som tolk, en tysk løjtnant og en tysk chauffør rundt i sognet for at skaffe indkvarteringssteder til de tyske soldater i Mårslet, Hørret og Langballe. At Testrup undgik tysk indkvartering, skyldtes alene Maren Grosen, der var forstanderinde på sygeplejeforskolen på Testrup Højskole – hun ønskede ikke tyske soldater i nærheden af sine højskolepiger, og det lykkedes også for Anders Rasmussen at undgå det. Den tyske indkvartering i sognet kom til at vare fra maj til august.

Efter at Anders Rasmussen som 78-årig i 1970 ophørte som sognefoged i Mårslet, fortsatte han i få år arbejdet som stævningsmand, men dette arbejde overdrog han til sønnen Jacob Rasmussen, der var sognefoged i Tranbjerg, og det blev ham, der som stævningsmand bl.a. skulle opkræve restancer for amtstueskatten i Mårslet. Jacob Rasmussen har til fortællingen her været behjælpelig med billeder og oplysninger om sin far.

Anders Rasmussen havde i sin tid flere bestyrelsesposter – bl.a. i Mårslet Sogns Spare- og Lånekasse. Han var derudover kreditforeningsvurderingsmand og i flere år

*Tandervej 27
Sognefogedbolig i 15 år*

revisor i Mårslet Sogneråd sammen med købmand Vilhelm Siig.

Der vil uden tvivl kunne berettes meget mere om de 13 sognefogeder og deres virke i sognet. Jeg er klar over, at min fortælling ikke er udtømmende, men forhåbentlig har fortællingen givet læseren et indtryk af de dygtige og ansete mænd, der i bondesamfundets tid har bestridt det store og alsidige job, der var forbundet med at være sognefoged.

Ung pige i huset i Mårslet

Fortalt af Inger Larsen

Den majdag i 1946, da jeg cyklede fra mit hjem i Ask for at tiltræde pladsen som tjenestepige hos brugsuddeleren i Mårslet, tænkte jeg vel mest på, hvordan min nye plads ville være – om at tjene i et hus ville være anderledes end at være tjenestepige på en gård. Jeg var spændt på at komme til en større by.

Den dag havde jeg ingen forestilling om, at min tid som ung pige i huset i Mårslet skulle vare tre år – og slet ikke at jeg senere også skulle komme til at leve hele mit voksenliv i Mårslet.

Jeg er født i Tulstrup. Min tvillingbror og jeg var de yngste af 6 søskende. Min far var tømrer – udlært hos Karl Jensen i Mårslet. Han havde købt et mindre hus i Tulstrup overfor kirken. Han byggede til huset, hvor han havde sit værksted med 4-5 svende, og i det hus havde jeg min barndom og opvækst. – Jeg var kun ti år gammel da min far døde. Han var kommet syg hjem fra et sognerådsmøde og døde få dage efter. Min mor blev boende i huset, indtil vi i 1940 flyttede til et aftægtshus ved Ask.

Min skolegang var i Tulstrup skole. I to år gik jeg i 1. klasse hos lærerinde Helga Ravn. Derefter fulgte to år i 2. klasse med Helga Ravn og lærer Viggo Novrup som lærere. De sidste tre år af min skolegang gik jeg i 3. klasse hos lærer Novrup. Da jeg begyndte i 1. klasse var vi 8 elever, og da jeg sluttede i 1944 var der kun 11 elever i hele skolen. Vi gik i skole hver dag – om sommeren var der dog ingen skolegang tirsdag og fredag. Jeg var ikke ude at tjene inden min konfirmation, men jeg havde i et år inden en plads med at passe børn på mine skolefridage. Det fik jeg 50 øre for for en eftermiddag og 1 krone for en hel dag.

Det sidste halve år af min skoletid gik jeg til præst. Undervisningen foregik i præstegården i Astrup. Det år var vi konfirmander nok til, at der kunne holdes konfirmation både i Astrup kirke og i Tulstrup kirke. Jeg blev konfirmeret i foråret 1944 i Tulstrup.

Efter konfirmationen skulle jeg ud at tjene. Jeg fik min første plads som tjenestepige på en gård i Pederstrup, hvor både min far og min mor tidligere havde tjent. Jeg boede på gården, og min dag begyndte hver dag kl 6. Konen på gården var flink. Hun syntes, at når jeg skulle så tidligt op om morgenen, så skulle jeg have en middagssøvn, og derfor havde jeg fri 1½ time hver dag efter middagen.. Efter et halvt år kom jeg til en anden gård i Pederstrup, og her var jeg i et år. Min sidste plads som tjenestepige på en gård havde jeg i Astrup, hvor jeg tjente i et halvt år.

Derefter ville jeg gerne prøve noget andet. Min ældre søster, der var gift og boede i Mårslet, fortalte da, at der blev en plads ledig hos brugsuddeler Enevoldsen i Mårslet. Jeg gik til Mårslet, talte med fru Enevoldsen, fik pladsen og skulle tiltræde 1. maj 1946. Begyndelseslønnen var foruden kost og logi 85 kr. om måneden.

Brugsen i Mårslet lå på Tandervej 6. Arnold Enevoldsen havde været brugsuddeler siden 1931. Ud over Bertha og Arnold Enevoldsen bestod husstanden af sønnen Gunnar, der var kommis i butikken, og af lærlingen Vagn. De havde begge værelser på 1. salen, hvor jeg også fik mit værelse. Der var ingen varme på værelset, og jeg vaskede mig i koldt vand. Her var så koldt, at det kun var til at opholde sig på værelset i sengen om natten. På 1. sal var endvidere familiens soveværelse, et gæsteværelse og et badeværelse.

I stueetagen var der – foruden Brugsens butiksløkkale – køkken, spisestue, kontor og 2 stuer. I køkkenet var der elektrisk komfur, men ellers ingen elektriske apparater. Alt i køkkenet foregik med koldt vand. Der blev fyret i kakkellovne i spisestuen og på kontoret samt på 1. salen i soveværelset. En del af mit arbejde blev at sørge for, at der var brændsel. Det var træ og brunkulsbriketter, der blev fyret med her lige efter krigen, og dem bar jeg op fra brænderummet, der lå i gården sammen med cykelskuret.

Enevoldsen havde også en gift datter, der i et helt år beboede husets gæsteværelse. Da fru Enevoldsens forældre solgte deres hus, boede de her også en tid. Om vinteren var Enevoldsens farbror fra USA hjemme. Han fik mit værelse, og så sov jeg i pulterkammeret – men det var kun en kort tid.

Brugsuddelerparret Arnold og Bertha Enevoldsen

Min arbejdsdag begyndte kl 6.30. Kakkellovnen på kontoret kunne ikke brænde over om natten, så her skulle jeg først tænde og fyre op. Jeg skulle sørge for morgenmaden, og jeg spiste selv med ved bordet – også til middags- og aftensmaden. Om sommeren fik vi om morgenen tykmælk. Vi lavede det selv og rev rugbrød til at strø på. Når det var varmt, ville de også gerne havde tykmælk i stedet for eftermiddagskaffe.

Så skulle der redes senge – også på værelserne – og gøres rent over det hele på værelser, kontor, spisestue, køkken og stuer. Gulvene skulle bones, og det foregik liggende på knæ. – I spisestuen var der i en skuffe en kasse med penge, der brugtes til køb hos mejeri, bager, fiskemand og slagter. Der skulle føres regnskab med, hvad pengene blev brugt til. Varer, vi hentede i Brugsen til husholdningen, blev skrevet i en bog.

Vi fik varm middagsmad hver dag kl 11.30 – om søndagen kl. 12. Under fru Enevoldsens vejledning lavede jeg den mad, vi skulle have. Mange varer var stadig rationerede her kort efter krigen, så der skulle spares, men vi fik hver dag 2 retter almindelig mad til middag. Til aften fik vi frokostbord – somme tider med smurt mad.

Hver 6. dag var der vaskedag. I vaskehuset i gården stod gruekedlen. Her kogtes tøj. Så blev det vasket i en vaskestolsmaskine – også kaldet en vugge – og hængt ud til tørring i haven. Bagefter fulgte rulning og strygning – somme tider var der ti hvide kitler, der skulle stryges. I vinteren 1947, da Gunnar blev gift med Signe, skulle der vaskes og bleges en del udstyr, der var samlet. Det blev vasket i sæbevand og med sæben hængt op i frostvej. Dagen efter blev det skyllet op igen i sæbevandet og hængt op. Det gjorde vi i en uge, og så var tøjlet bleget.

To gange om året – forår og efterår – var der hovedrengøring. Alt skulle gøres ekstra rent. Selv kakkelovnen blev på en sækkevogn kørt ud i gården, hvor den blev børstet ren og derefter pudset blank.

I vinteren 1947 var vi i 2 måneder uden vand. Det var den hårde vinter, der havde tilfrosset vandværkets rør. Da måtte jeg hente vand både til husholdning og toiletter på mejeriet, der havde egen brønd. Sommeren blev til gengæld lang, tør og varm. Enevoldsen havde en have, der hvor i dag Agervej ligger. Fru Enevoldsen sagde, at hvis jeg ville stå op kl 5.30 og hjælpe med at passe have en time inden morgenmaden, ville jeg til gengæld få fri en time midt på dagen.

Frihed var der ikke meget af. Arbejdstiden gik fra kl 6.30 om morgenen, og til jeg var færdig om aftenen – almindeligvis ved 19-tiden, men når der var gæster kunne klokken nemt blive 21 eller mere, inden jeg var færdig. Op til jul, når butikken var åben til kl 21, skulle der serveres aftenskafe, når der var ryddet op i butikslokalet. Til at begynde med havde jeg fri søndag eftermiddag ca hver anden uge. Da der blev indført weekend, fik jeg fri en gang om måneden, nå jeg var færdig med arbejdet lørdag aften, og havde så fri hele søndag. De øvrige søndage havde jeg fri om eftermiddagen, hvis ikke der var noget.

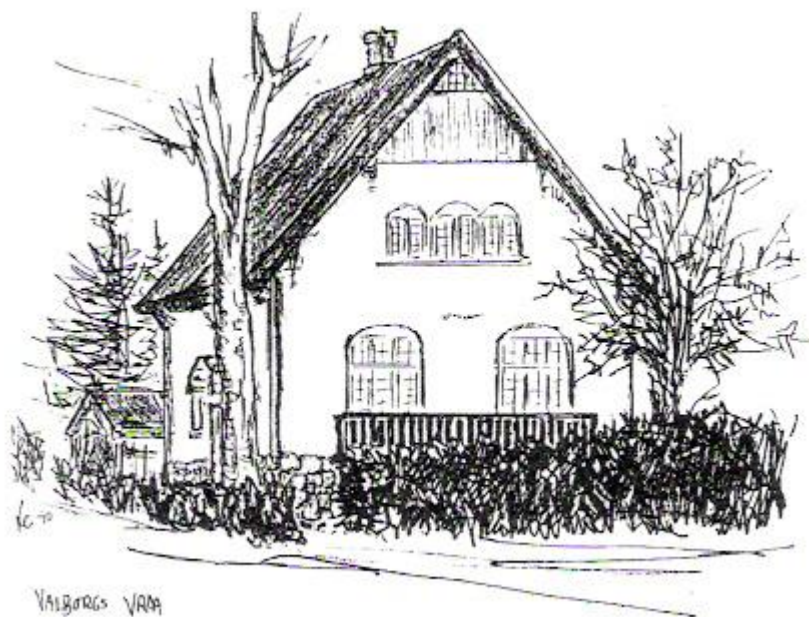
En aften om ugen gik jeg på husholdningsskole på Afholdshotellet, der dengang lå ved Stationen. Det kunne jeg få fri til. Ellers gik jeg til gymnastik i TMG med Lis Thøgersen, mejeribestyrerens datter, Grethe Siig, købmandens datter, Inge, Inge Hjørnholm, dyrlægens datter, Lillian Steffensen, Daniels Steffensens datter, og Kaja Mortensen, graverens datter – der alle tog godt imod mig. Sammen med Lis og Grethe var jeg også med til spejdermøder – ikke på ture, for det havde jeg ikke fri til.

Enevoldsen sagde du til mig, og jeg sagde du til dem. Fru Enevoldsen var dygtig, og jeg lærte da også noget, mens jeg tjente hos hende. Men hun var streng og krævede meget. Jeg sagde selvfølgelig ikke min arbejdsgiver imod, men når jeg havde svaret hende anderledes, end hun ventede, sagde hun altid: ”Du skal ikke fortælle mig, at månen er gjort af en grøn ost.”

Jeg var i huset hos Enevoldsen i 1½ år indtil november 1947. Så sagde jeg op, fordi jeg gerne ville prøve noget andet. Jeg kom ikke til at vente længe på en plads. Dyrlægens søgte en ung pige på ikke under 22 år, og selv om jeg kun var fyldt 17, tilbød fru Hjørnholm mig pladsen, da hun hørte, at jeg havde sagt op i Brugsen. Jeg blev antaget fra 1. november 1947, og lønnen var 100 kr. om måneder – hvortil kom kost og logi. Det blev en lidt mere selvstændig plads end hos Enevoldsen.

Dyrlægen boede i ”Valborg Vrå” på Ved Kirken 2. Husstanden bestod af dyrlæge Hjørnholm, hans kone Astrid Hjørnholm, sønnen Eigil, der gik i gymnasiet, og datteren Inge, der havde arbejde i Århus, samt familiens hund. To ældre sønner, Otto og Harry, var flyttet hjemmefra.

Huset var en stor villa, bygget af sognepræst Valdemar Bille i 1901. Der var kælder, stueetage og 1. sal. Jeg fik mit værelse i kælderen. På 1. sal var familiens soveværelser, og nedenunder var stuerne og køkkenet. Det var under brændselsrationeringen, så til daglig blev der kun fyret op i kakkelovnen på kontoret og i soveværelset på 1. sal. Spisestuen var derfor kold og blev ikke brugt til daglig – kun når der var gæster, blev der tændt for husets centralvarme. – Fru Hjørnholm havde en forfærdelig masse blomster overalt, og de skulle bruses over en gang om ugen – de store i kælderen, de mindre i køkkenet.

Min dag begyndte kl 6.30 med at kalde på sønnen Eigil, sørge for hans morgenmad, smøre hans madpakke og sende ham af sted til gymnasiet. Efter at have dækket morgenbord til de øvrige kunne jeg begynde med rengøring af det store hus – der var ferniserede træ- og korkgulve, der skulle vaskes. På gulvet i kontor, dagligstue og spisestue lå der tæpper, der skule støvsuges. Også hos Hjørnholm havde vi hovedrengøring forår og efterår.

Til frokost smurte jeg maden, og jeg spiste selv med. Om aftenen fik vi to almindelige retter middagsmad. Fru Hjørnholm bestemte, hvad vi skulle have, og jeg tilberedte det på et brændekomfur i køkkenet, så der var altid varme i køkkenet. Det, der skulle bruges til maden, hentede jeg hos købmand, slagter og mejeri, men vi havde også et saltkar med flæsk stående i kælderen. Dertil kom, at der lige var åbnet et nyt Frysehus på Tandervej 3 – i bygningen hvor i dag "Frisørhuset" er – og her havde dyrlægen lejet et fryserum, der blev brugt til opbevaring af ferskt parteret kød, f. eks af en halv gris.

Når dyrlægen var ude, skulle jeg passe telefonen, tage imod besked og give den videre, når han igen var hjemme. Flere gange har jeg måttet ringe for at bestille inseminør – det

skulle altid ske, når klokken var 3 minutter i 9. Var familien i byen en aften, sad jeg på kontoret, for jeg kunne ikke høre telefonen på mit værelse, og kunne derfor ikke komme i seng, før de var hjemme igen.

Hjørnholm havde sit apotek i kælderen. Når jeg havde tid, vejede jeg pulver af. Ellers havde jeg ikke noget med hans praksis at gøre bortset fra at gøre hans blodige forklæder rene, når han havde været ude.

Min arbejdsdag sluttede ved 19-tiden, hvis ikke der om aftenen var gæster. Hjørnholms kom sammen med Søren Rasmussen på "Møllegården", provst Rugholms, læge Laursens fra Tranbjerg, sygeplejerske frk. Pedersen og godsejerfamilien Hvid. Når der var større selskab, blev der arrangeret med kogekone. – Engang blev jeg ligefrem lånt ud til "Møllegården", der skulle have en datter gift.

Jeg lærte nok mere, men på en anden måde hos dyrlægens. Fru Hjørnholm var meget økonomisk, men begge husmødre, jeg tjente hos i Mårslet, var meget dygtige. – Dengang blev man fæstet i en plads for et halvt år, og da det halve år hos dyrlægen var gået, rejste jeg i maj 1948 til Sverige til en søster. Da jeg i nytår kom tilbage, ringede fru Hjørnholm og bad mig besøge dem. Det resulterede i, at jeg blev antaget igen, og jeg tjente så i "Valborg Vrå" til april 1949. Eigil gik stadig i gymnasiet, mens Inge boede som sygeplejeelev på Århus Amtssygehus efter et højskoleophold på Rødkilde Sygeplejeskole. – I 3 år havde jeg nu været ung pige i huset i Mårslet, lært en masse om husholdning og madlavning, men ville gerne prøve noget helt andet.

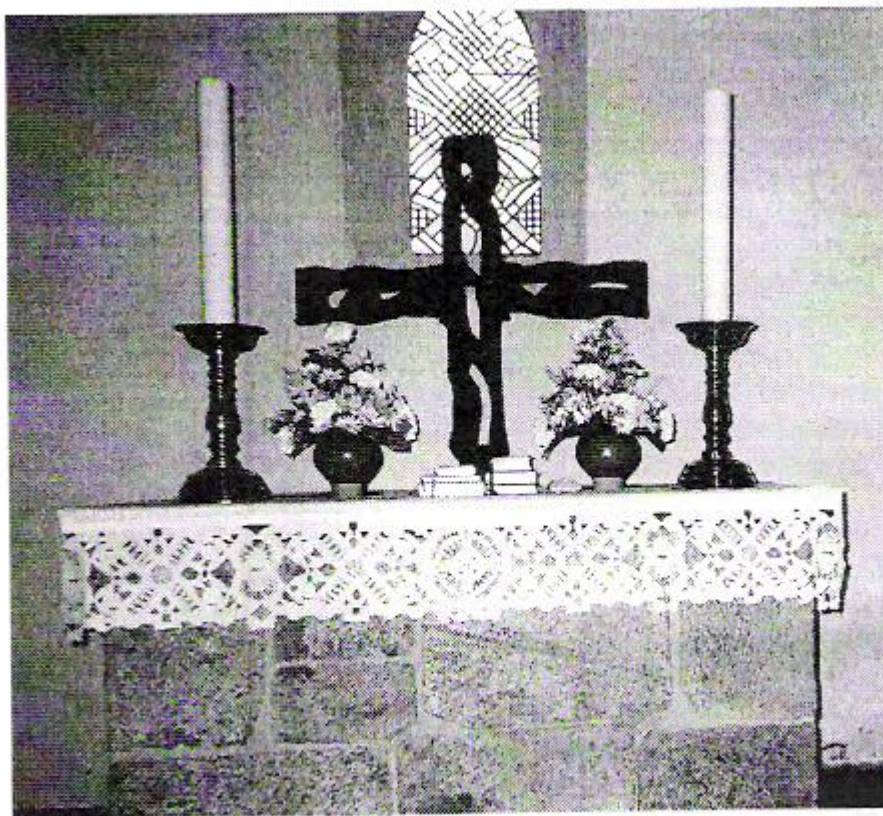
Fra april til oktober 1949 var jeg derefter på sygeplejeforskole på Testrup Højskole. Efter den tog jeg plads i huset i Skåde. Her var jeg i 2½ år, hvorefter jeg i 1952 blev gift med Aage, som jeg var kommet sammen med siden december 1947. Vi kom til at bo på 1. salen i hans forældres hus, Hørretvej 17, hvor Aage var mekaniker på faderen A. P. Larsens værksted. Her fødtes vore to døtre. I 1964 købte vi huset, hvor jeg fortsat bor efter at Aage døde i 1971.

Baronessen alterdag

Af Hans Møller

Mårslet kirkes ældste alterdug er fra 1910 – årstallet står broderet på dugen med små stjernesting. For at skåne den gamle alterdug bruges den i dag kun ved de kirkelige højtider, og f. eks i december vil den kunne ses på alteret fra juleaften til nytårsdag

I 1953, da det røde fløjl, der hidtil havde beklædt alterbordet, blev fjernet, blev alterets smukke granitsten synlige. Man fandt dengang, at alterdugen hang for langt ned foran alterbordet og derved skjulte for meget af stenene, hvorfor hele den syede forkant blev klippet af alterdugen, rullet sammen og lagt ind i et skab bag alteret.

Her fandt Annelise Kontni flere år senere den sammenrullede forkant og hun tog den og alterdugen med hjem til præstegården. Annelise Kontni kunne se, at dugen var broderet med en meget fornem hedeboSyning. Af Agnes Mortensen, hvis mand fra 1944 var ringer og graver ved kirken fik hun fortalt, at alterdugen var syet af baronesse Sophie Gyldenkrone på Vilhelmsborg. Baronparret var ejer af Mårslet kirke frem til 1921. Det var baronen, der i 1904 stillede en kakkellovn op i den hidtil uopvarmede kirke – og det var baronen, der i 1906 gav kirken vore nuværende kirkebænke – og altså baronessen, der i 1910 syede alterdugen til sin kirke.

Annelise Kontni syede det afklippede forstykke og de to endestykker sammen igen og syede broderiet på et stykke lærred. Samtidig blev der lavet to skåneduge til at lægge over alterets bordplade.

Årene har mørnet den snart 100 år gamle alterdug, og selv efter skånsom vask, stivning og strykning var dens tilstand efterhånden blevet skrøbelig. Olga Nielsen, nabo til kirken, tilbød at se på alterdugen og eventuelt reparere den gamle syning. Hun syede små stilke og syede dem på broderiet, hvor de manglede. Hun fæstnede andre, der var gået løse. Så blev alterdugen lagt i varmt sæbevand og skyllet varsomt, hvorefter dugen blev stivet med kartoffelmelsstivelse. Efter at dugen var helt tør, blev den stænket og rullet ind i håndklæder. Den blev rullet ud på spisebordet og var nu klar til forsigtigt at blive strøget. Alt dette gentager sig hver gang alterdugen skal i brug. Nogle dage før henter Olga Nielsen dugen i kirken, ser efter om noget skal repareres, inden hun varsomt gør dugen klar, hvorefter hun sammen med kirketjener Lis Nielsen hjælper til med at lægge den på alteret.

Olga Nielsen beundrer baronessen broderi. Alterdugen er utrolig flot syet, og det har været et meget stort arbejde at brodere den.

Sophie Gyldenkrone var selv kirkelig interesseret. Hun afholdt søndagsskole for egnens børn på Vilhelmsborg, og hun lod sig i 1903 opstille som kandidat til det først afholdte menighedsrådsvalg i Mårslet, men blev dog ikke valgt. Under 1. verdenskrig samlede hun en gang om måneden en strikkeklub af byens damer på det daværende Afholdshotel. Her blev der strikket sokker, vanter og halstørklæder til soldaterne. Baronessen skaffede garnet, men selv kunne hun ikke finde ud af at strikke en højre og venstre vante, så i stedet læste hun op og fortalte historier, mens de andre damer strikkede. – Men at sy det kunne hun, hvad alterdugen fra 1910 med den fornemme og svære hedebo-syning i dag vidner om.

Fredsglæde

Af Hans Møller

I det lokalhistoriske hæfte: ”Mårslet Sogneråd og de slesvigske krige” berettes der om den danske sejr i treårskrigen 1848 – 50 over de slesvigholstenske styrker og deres prøjsiske forbundsfæller.

Ved et sognerådsmøde i Mårslet Præstegård i april 1848 oplystes, at sognerådet havde meddelt Stiftsamtet navne på frivillige, der havde meldt sig til krigstjeneste, og samtidig angivet antallet af våbenføre mænd i sognet. Værnepligt i Danmark var der på det tidspunkt kun for bondebefolkningen.

Udskrivningen af soldater har været en åreladning i det lille samfund. Stemningen i sognet har været plaget af angst og voksende frygt og had, efterhånden som de tyske tropper trængte op i Jylland helt til nord for Århus og skaffede sig forsyninger, hvor de kom frem. Mårslet sogn var besat af fjenden i 2 måneder i 1849. – Det er ganske forståeligt, at mismodet hos den lokale befolkning derfor blev vendt til stormende jubel, da Danmark vandt krigen med diplomatisk støtte fra Rusland.

Under den sidste del af krigen var der sendt pengebeløb til sognets udkommanderede soldater, og ved sognerådets møde i februar 1851 blev der oplæst en del breve fra soldater, der takkede for de 4Rbd, og 1Mk., som var sendt til hver enkelt soldat. Soldaternes tak fulgtes op med en tak i avisannoncer.

Vi ved i dag intet om, hvor mange unge mænd fra Mårslet sogn, der var udkommanderet eller hvor mange, der kom i egentlig kamp. Men der blev fest og glæde i sognet, da Jens`erne i begyndelsen af 1851 atter vendte hjem. De danske Jens`er var helte og vendte hjem til velkomstfestligheder.

En sådan velkomstfestlighed for sognets hjemvendte soldater blev holdt af lensbaron Ove Gyldenkrone på Vilhelmsborg 30. marts 1851 – måske i havestuen i den da kun 8 år gamle hovedbygning, der indtil en brand i 1855 lå som en del af nordfløjen i det firkantede gårdanlæg. Til festlighederne er der skrevet en sejrssang for de hjemvendte krigere:

Mel: Danmark dejligst Vang og Vænge

Danmark du har Sejren vunden

I den hårde Strid

Grænsevolden fast blev funden

Som i Fædres Tid:

Panden imod Volden render

Vrede Tysker, Holsten, vender

Landssoldat vi Volden nævne

Den er uden Revne.

Bort fra Isted måtte flygte
De som trodsigt kom.
Som en Ørn, det Sejrsrygte
Fløj i verden om:
Landssoldaten flinkt kan fægte
Og som korn de tyske Knægte
Mejer han i Slagets Torden,
Vidtberømt i Norden.

Danmark du har sejren vunden
Skøn er denne Vaar.
Til din ros i Bøgelunden
Nattergalen slår.
Fuglen nedefra misunde
Flyver hid med Sang i Munde.
Om Frederiksstads Kanoner
Mindets Sangfugl toner

Gid du signe Danmarks Rige
Med en ærlig Fred
Troskabsfuglen graa ej vige
Fra den grønne Bred.

Drot og Folk nu bygger sammen
Danmarks Hus med fryd og Gammen.
Kærlighed skal Væggen tætte
Roser derom flette.

Testrup Skytteforening

Af Hans Møller

Skyttelaug er kendt i Danmark helt tilbage til middelalderen. Lavenes formål var at sørge for, at udvalgte borgere – oprindeligt kun håndværksmestre, - holdt deres skydeegenskaber ved lige, hvis kongen skulle få brug for dem. – De upolitiske skytteforeninger, der i 2. halvdel af 1800-tallet dukkede op overalt i landet i et meget stort antal efter de to slesvigske krige, havde vel de gamle skyttelav som forbillede. Men også de store skyttefester, der holdtes i Schweiz og i Tyskland, og som samlede hele befolkningen til store folkefester, var med i tankerne.

Således ønskede man det også herhjemme, og sjældent er vel en ny bevægelse kommet til at svare mere til de forventninger, der knyttedes til den, end skyttebevægelsen gjorde det. I hundredvis, ja, i tusindvis samledes folk af alle samfundslag til de store skyttefester, dels som skytter og gymnaster, men i langt højere tal for at se på de unges præstationer, høre talerne og synge med på de nye sange, som skytteforeningerne og skyttefesterne kaldte frem.

Efter afslutningen af 1. slesvigske krig i 1850 dannedes de første skytteforeninger flere steder i landet, og efter 2. slesvigske krig i 1864, hvor vi mistede Sønderjylland, blev der oprettet skytteforeninger i næsten hver lille by i Danmark. Mottoet for tidens skyttefester blev. Sønderjylland skal tilbage til Danmark.

Skytteforeningernes formål var at udbrede færdighed i riffelskydning for derved at udvikle evnen og styrke viljen til at forsvare fædrelandet – samt vække den ånd i folket, der er den sikreste garanti for at bevare frihed og selvstændighed.

I Testrup menes skytteforeningen oprettet i 1868, og initiativtagerne var Testrup Højskoles stifter Jens Nørregaard, som selv havde deltaget i krigen i 1864 og som efter

krigen som kaptajn var gået i forstærkningen, og hans ven, lærer ved højskolen Christoffer Bågø. Nørregård var skytteforeningens formand de første 15 – 20 år, hvorefter han afløstes af Bågø.

Der, hvor der fandtes både skytteforening og højskole, supplerede de hinanden på bedste måde. Skydningen vandt indpas på højskolen, og gymnastikken forplantede sig derfra til skytteforeningen. Det var medvirkende til at vække og give nyt indhold i egnens åndelige liv, og gymnastikken kom derved fra første færd til at høre med indenfor skytteforeningens arbejdsområde.

I 1871 indførtes der på Testrup Højskole gymnastik for vinterskolens karle under Jørgen Andersen Bo`s ledelse. Man dyrkede til at begynde med den gamle danske gymnastik, men først i 80erne indførtes den senere helt enerådende svenske Ling` ske gymnastik.

Billedet fra 1915 viser, at Testrup-pigernes gymnastikdragter ikke har ændret sig meget siden 1872

Fra 1872 var der også på Testrup Højskole gymnastik for pigerne på sommerholdet – Testrup var den første højskole, der turde lade pigerne gøre gymnastik. Det foregik i nogle mærkelige grå dragter med hjemmesyede lange bukser og trøjer – og der tåltes ingen tilskuere.

Både Nørregaard og Bågø var medlemmer af Århus Amts Skytteforenings bestyrelse – Nørregaard i 18 år og Bågø i 29 år. Mens Bågø var formand, mødte han troligt op mangan søndag til skydeøvelser. Han havde egen riffel med og stod i skydebarakken med de unge.

Kvindernes deltagelse i skytteforeningernes arbejde som aktive gymnaster var i nogle år et stridspunkt, der drøftedes ivrigt. I 1889 opstod der en pudsig diskussion i Amtsforeningens bestyrelse. Det drejede sig om at give kvinderne adgang til at fremvise gymnastik ved foreningens skyttefest. Nørregaard udtalte sig skarpt derimod. Lige så meget han ønskede, at kvinderne skulle have gymnastik, lige så ivrig modstander var han af offentlig fremvisning af kvindegymnastik. Bågø havde ikke noget imod, at kvinderne fremviste gymnastik for en hjemlig, kendt kreds, men han anså det for usundt, at de trådte frem for en stor offentlig forsamling, udsatte for alles blikke. Forslaget faldt.

Et kapitel for sig var de taler, der blev holdt ved skyttefesterne. Ved en tale, Jens Nørregaard holdt i Solbjerg i 1889, udtalte han: Skyttesagen er et led i vor folkeopdragelse, et middel til at udvikle de unges herredømme over deres legemer og derigennem over deres vilje.

Skytteforeningernes virke kulminerede i 1880'erne. I 1890'erne var 1864 kommet mere på afstand, og det opvoksende slægtsled stod fremmed overfor de gamles idealisme. Skytteforeningerne bestod dog endnu i en årrække, hvorefter nogle af dem i byen fortsatte som selskabelige foreninger og overalt på landet fortsatte som gymnastikforeninger – i Mårslet sogn som ”Testrup Mårslet Gymnastikforening” – TMG – der jo lever i bedste velgående i Mårslet den dag i dag.

Det friske morgenbrød

Kom med toget

Af Hans Møller

I bondesamfundets tid var Mårslet bymidte domineret af de store gårde Bomgården, Borregården, præstegården, Eskegården, Enggården og Lindegården. De få huse, der fandtes, lå langs Eskegårdsvej og Lindegårdsvej. Først omkring år 1900 begyndte der at komme bebyggelse langs Tandervej, Banevej og Hørretvej. Kendetegnende for de få huse der var i Mårslet indtil midten af 1900-tallet, var, at der til så godt som hvert hus ud over beboelse også var knyttet en form for erhverv – håndværk, handel eller småindustri.

I flere af byens huse fandtes der i første halvdel af 1900-tallet et brødudsalg – endda en småkagebager og en lagkagebager var der engang i Mårslet. Med de mange muligheder for at købe brød må der have været stor konkurrence og lille indtjening, men i de fleste tilfælde har fortjenesten af brødudsalget nok været familiens biindtægt.

Da enken Kristiane Højsgaard som 55-årig i 1938 åbnede sit brødudsalg i villa "Skrænten", Langballevej 12, var det ikke for at skabe en biindtægt – hun og sønnen Hans skulle leve af det, hun kunne tjene ved at sælge brød.

Villa 'Skrænten', Langballevej 12

Hver morgen med det første morgentog fik hun leveret friskt morgenbrød fra Malling Bageri, og igen om eftermiddagen modtog hun med toget en forsyning af friskbagt kagebrød fra Malling. Der kunne undertiden om eftermiddagen stå kunder foran huset ventende på, at toget fra Malling skulle køre ind på stationen.

Kristiane var i 1910 blevet gift med Jens Højsgaard, og de første år drev de en mindre gård ved Tingskoven i Testrup. I 1913 blev Jens Højsgaard valgt ind i Mårslet Sogneråd, hvor han sad til 1933. Fra 1917 var han sognerådsformand – valgt af venstreflertallet skønt han politisk var Venstre Radikal. I 1933 valgte han at forlade sognerådet, da han blev medlem af Skatterådet. Sognerådet valgte ham da til kommunekasserer og regnskabsfører. Han havde for længe solgt sin gård i Testrup og købt huset på Langballevej. Jens Højsgaard døde i 1938.

Kristiane Højsgaards brødudsalg eksisterede i 13 år. Som 68-årig lukkede hun i 1951 butikken. For stadig at have en lille indtægt, lejede hun én af sine stuer ud og havde også lejeren på kost. Hun døde i 1956.

Fra midten af 1900-tallet ophørte de små brødudsalg i byen, og den professionelle bager tog over – først med bageri og butik på Hørretvej 26, og fra 1975 med bageri og forretning på Butikstorvet.

Mikkel Mols

Af Hans Møller

Det er spændende, når der dukker brudstykker af en historie op. Særlig når fundne data tegner til at kunne formes til en god lokalhistorisk fortælling. Men ofte viser historiens mange løse ender, at fortællingen alligevel ikke kan hænge sammen – og det, man troede, kunne være blevet en spændende beretning, ender med at blive historien, der aldrig vil blive fortalt. Sådan endte desværre historien om Mikkel Mols.

Mikkel Mols, der egentlig hed Mikkel Christensen, var født i Snærild i 1824. Han kom tidligt ud at tjene, og på en plads på Mols fik han sit tilnavn, der kom til at følge ham resten af livet. På Mols lærte han den 25 år ældre skovfoged Mikkel Rasmussen Handrup at kende – måske har Mikkel Mols endda arbejdet under ham her.

Mikkel Handrup blev senere skovfoged på Vilhelmsborg. Her giftede han sig med Sophie Christensdatter, der var født i Østbirk i 1811. Hun var, da de lærte hinanden at kende, kammerjomfru for baronessen på Vilhelmsborg. De flyttede ind i skovfogedboligen ”Jægerslyst”, der ligger ved østsiden af Hørret skov.

Mikkel Mols opsøgte engang sin ven skovfogeden, måske for at søge arbejde på Vilhelmsborg – i hvert fald kom Mikkel til at tilbringe resten af sit arbejdsliv ved herregården. Medvirkende hertil var at han forelskede sig heftigt i skovfogedens søster Johanne, der var ansat som husholderske på ”Stenege” for baron Fritz Frederik Gyldenkrone”, der var bror til lensbaronen på Vilhelmsborg.

I 1848 måtte der i hast arrangeres bryllup mellem Johanne og Mikkel Mols, da Johanne var blevet gravid, men brylluppet måtte udsættes, for Mikkel blev sendt i krigen – den 1. slesvigske krig i 1848 – 50. Da han om hjem fra krigstjenesten, var datteren Maren (1848 – 1931) født.

Mikkel Mols, Johanne og datteren Maren flyttede ind i et lille hus, der lå ved Hørret skov næved skovfogedboligen ”Jægerslyst”.

Igen i 1852 ventede Mikkel og Johanne familieførøgelse. Datteren Otilie blev født, men Johanne overlevede ikke fødslen. Den 4-årige Maren kom i pleje hos mosteren i skovfogedboligen ”Jægerslyst”, og hun voksede op her sammen med Handrupbørnene. I 1884 blev Maren gift med hans Brahe, der var herregårdsgartner på Vilhelmsborg. Den spæde Otilie kom i pleje hos slægtninge på Stensballe – og hun blev senere bedstemor til poeten ”Epe”.

Nu slipper oplysningerne om Mikkel Mols op. Han er formentlig blevet boende i huset nær "Jægerslyst", og han har sikkert også fortsat sit arbejde på Vilhelmsborg. Kun en enkelt oplysning er der fundet om ham inden hans død i 1880 – han benævnes som kampestensmurer! Det kan næsten kun betyde, at han efter Vilhelmsborgs gamle avlsgårds brand og bygning af den nye og nuværende avlsgård, der er opført i 185 af kløvede granitsten, har været involveret i dette kæmpebyggeri.

Den nye avlsgårds bygmester var den tyske arkitekt Gustav Martens. Så meget af arbejdet, der kunne præfabrikeres, blandt andet de store trætagskonstruktioner, blev udført i Tyskland. Men kløvning af sten og selve opmuringen må nødvendigvis være udført på stedet af danske arbejdere under tyske svendes og formænds ledelse. Det er ikke utænkelig, at Mikkel Mols her har opnået en erfaring, måske endda en uddannelse, i kampestensmuring.

Og herfra er det ikke svært at gætte på, at Mikkel Mols nogle år senere, i 1870, har stået som den lokale bygmester for de to nuværende kampestensbygninger, som baron Fritz lod opføre på Stenege – bare sten dog kunne tale.

Men Mikkel Mols` historie har desværre så mange løse ender, at beretningen om ham ikke kan hænge sammen – det, der så ud til at kunne være blevet en god historie, ender derved med aldrig at blive fortalt, og det er lidt ærgerligt, når man nu gerne vil fortælle en god historie.